

WALKA O DUSZĘ NARODU

WOKÓŁ OBCHODÓW
MILENIUM
I TYSIĄCLECIA
1956–1966/1967

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

WALKA O DUSZĘ NARODU WOKÓŁ OBCHODÓW MILENIUM I TYSIĄCLECIA 1956–1966/1967

Materiały edukacyjne
do wystawy elementarnej
Instytutu Pamięci Narodowej

Oddziałowe Biuro Edukacji
Narodowej IPN w Lublinie

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Lublin 2021

WALKA O DUSZĘ NARODU WOKÓŁ OBCHODÓW MILENIUM I TYSIĄCLECIA 1956–1966/1967

Materiały edukacyjne

do wystawy elementarnej Instytutu Pamięci Narodowej

Wydawnictwo przygotowane przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie, ul. Wodopojna 2, 20-086 Lublin, Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej w Lublinie

Wystawa: Agnieszka Skura, Katarzyna Zawadka

Moduł edukacyjny: Joanna Kutkowska

Strefa edukacji: Agnieszka Skura, Katarzyna Zawadka

Fotografie i zdjęcia ze zbiorów: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, EastNews, FORUM, Instytut Prymasowski, Witolda Janiuka, NAC, PAP.

Projekt graficzny i skład w oparciu o layout wystaw elementarnych:
Anna Łukasik

Na okładce: Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej niesiony w uroczystej procesji na szczyt jasnogórski, 3 maja 1966 r.
Fot. FORUM

© Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddział w Lublinie

Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Lublinie, Delegatura w Radomiu

Lublin 2021

SPIS TREŚCI

- 6 Wskazówki jak korzystać z „Materiałów edukacyjnych do wystawy elementarnej IPN”
- 7 Relacje Państwo - Kościół
- 9 Na drodze do Milenium–Śluby Jasnogórskie
- 12 Wielka nowenna
- 16 Peregrynacja kopii Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej
- 20 Kontrofensywa władzy
- 24 Złot Grunwaldzki
- 27 Obchody Milenium w Gnieźnie i Poznaniu
- 29 Uroczystości na Jasnej Górze
- 31 Milenium Chrztu Polski na obczyźnie
- 35 Wielka parada 22 lipca 1966 r w Warszawie
- 38 ”Aresztowanie” obrazu
- 41 Wokół wizyty papieża
- 44 Reakcje władz
- 48 Podsumowanie/
- 49 Kalendarium obchodów Milenium Chrztu Polski
- 50 Moduł edukacyjny
- 74 Bibliografia – wybrane pozycje
- 74 Polecamy

▼ Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej niesiony w uroczystej procesji na szczyt jasnogórski, 3 maja 1966 r.
Fot. FORUM

Wskazówki jak korzystać z „Materiałów edukacyjnych do wystawy elementarnej IPN”

- ▶ Korzystając z „Materiałów edukacyjnych...” warto zwrócić uwagę na ich części składowe, które znacznie ułatwią Państwu pracę i pozwolą zmaksymalizować efekty.
- ▶ Broszura zawiera całość wystawy elementarnej, z tytułami odnoszącymi się do przedstawianego zagadnienia.
- ▶ Materiał historyczny zawarty w wystawie nie rozgranicza treści przeznaczonych do prezentacji w klasach szkoły podstawowej i klasach szkoły ponadpodstawowej.
- ▶ Po każdej planszy znajduje się moduł „Strefa edukacji” pozwalający na łatwiejsze przygotowanie się do omówienia tej części wystawy. „Zwróć uwagę na...” umożliwia uporządkowanie toku narracji, w oparciu o najważniejsze zagadnienia. Odnosi się do tekstu wystawy i materiału ikonograficznego. „Czy wiesz, że...” pozwala natomiast na rozszerzenie i wzbogacenie informacji bez konieczności sięgania po dodatkowe opracowania.
- ▶ Wydawnictwo kończy moduł edukacyjny stanowiący propozycję rekapitulacji materiału zawartego w wystawie. Składa się on z ćwiczeń dla ucznia o zróżnicowanym stopniu trudności, gotowych do wykorzystania w trakcie zajęć edukacyjnych. Dla odbiorcy o ponadpodstwowym poziomie edukacji przygotowano propozycje tematów esejów oraz pracę z tekstami źródłowymi. Całość kończy zestawienie wybranej bibliografii oraz publikacji edukacyjnych dostępnych w Internecie.
- ▶ Wydawnictwo kończy moduł edukacyjny propozycją rekapitulacji materiału zawartego w wystawie. Składa się on z ćwiczeń dla ucznia o zróżnicowanym stopniu trudności, gotowych do wykorzystania w trakcie zajęć edukacyjnych.

Powodzenia!

RELACJE PAŃSTWO – KOŚCIÓŁ

Odwilż 1956 r. przyniosła zmiany także w sferze wyznaniowej. Po okresie stalinowskich represji nastąpił okres krótkiej liberalizacji. Prymas Stefan Wyszyński został uwolniony z internowania, zawarto nowe porozumienie pomiędzy władzami a Kościołem, do szkół wróciła nauka religii. Poprawa relacji nie trwała długo. Wraz ze stabilizacją sytuacji w kraju oraz umocnieniem pozycji Władysława Gomułki polityka wyznaniowa ewoluowała w stronę ponownego konfliktu. Jednym z jego pól były zbliżające się kościelne obchody jubileuszu Milenium Chrztu Polski.

◀ *Kardynał Stefan Wyszyński w czasie internowania w klasztorze Sióstr Nazaretanek w Komańczy. 1956 r. Fot. NAC*

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ rolę prymasa Stefana Wyszyńskiego w kształtowaniu oblicza polskiego Kościoła. Był m. in. autorem tekstu Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego oraz programu Wielkiej Nowenny, uczestniczył w pracach Soboru Watykańskiego II, był inicjatorem orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich, w latach 80 mediatorem pomiędzy „Solidarnością” a przedstawicielami władzy. To niekwestionowany duchowy przywódca społeczeństwa polskiego w okresie PRL, broniący wiary i Kościoła katolickiego przed represyjną polityką państwa. Przez cały okres sprawowania urzędu prymasa w Polsce czynnie kształtował oblicze Kościoła katolickiego.

Czy wiesz, że...

- ▶ Po objęciu władzy w 1944 r. w Polsce, komuniści początkowo utrzymywali pozornie poprawne stosunki z Kościołem katolickim, czego wyrazem była m.in. zgoda na wznowienie działalności Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, powrót religii do szkół czy wyłączenie dóbr kościelnych z reformy rolnej. Po umocnieniu swej władzy, już w 1947 roku rządzący przystąpili do zdecydowanego zwalczania Kościoła – ostatniej już w tym czasie wolnej instytucji na społeczno-politycznej scenie kraju.
- ▶ Represje ówczesnych władz wobec Kościoła katolickiego przybrały formę aresztowań, pokazowych procesów, inwigilacji środowiska duchownego. Dodatkowo 9 lutego 1953 r. wydały dekret o obsadzeniu duchownych stanowisk kościelnych, który gwarantował wpływ na politykę personalną w Kościele.
- ▶ W nocy z 25/26 września 1953 r. Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego aresztowało prymasa Wyszyńskiego i umieściło w odosobnieniu kolejno w Rywałdzie, Stoczku Warmińskim, Prudniku i Komańczy. Z aresztu został ostatecznie wypuszczony na wolność dopiero 28 października 1956 r.
- ▶ Stosunki państwo – kościół uległy chwilowej poprawie po tzw. odwilży październikowej w 1956 roku. To wówczas zapadły decyzje między innymi o uwolnieniu prymasa Wyszyńskiego oraz unieważnieniu postanowień dekretu lutowego. Liberalizacja stosunków z Kościołem nie trwała długo. Wraz z umocnieniem się pozycji I sekretarza PZPR Władysława Gomułki polityka wyznaniowa ponownie podążyła w kierunku konfrontacji.

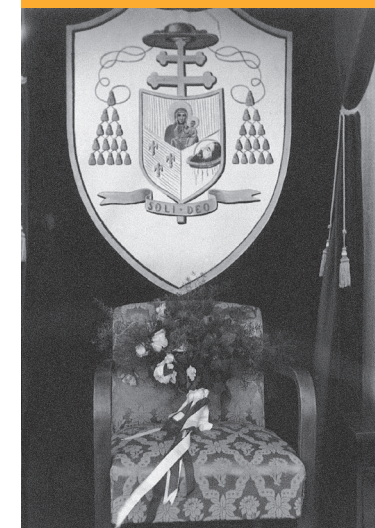
NA DRODZE DO MILENIUM – ŚLUBY JASNOGÓRSKIE

Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego (zwane także Ślubami Narodu lub Jasnogórskimi Przyrzeczeniami Narodu) zainaugurowały ponad dziesięcioletnie obchody Milenium Chrztu Polski (1956–1966/1967). Ich celem była odnowa religijna i moralna narodu, a zarazem przygotowanie do głębokiego przeżywania wielkiego święta polskiego chrześcijaństwa, które miało zjednoczyć i umocnić Polaków w wierze. Napisane przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego w 1956 r. w czasie jego internowania w klasztorze Nazaretanek w Komańczy stały się podstawą Wielkiej Nowenny trwającej od 1957 do 1966 r.

- ▲ 26 sierpnia 1956 roku przed obrazem Czarnej Madonny nastąpiło uroczyste odczytanie Ślubów Narodu Polskiego przez biskupa Michała Klepacza. Towarzyszyło mu kilkudziesięciu duchownych (biskupów, wikariuszy, księży, zakonników i zakonnice z całego kraju) oraz ponad milion wiernych. Fot. Instytut Prymasowski.

- ▼ Prymas Stefan Wyszyński do 28 października 1956 r. przebywał w odosobnieniu w Komańczy. Jego fotel w czasie uroczystego odczytywania Ślubów Jasnogórskich stał pusty. Fot. Instytut Prymasowski

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ rolę Marii Okońskiej współzałożycielki (m. in. Wraz z Marią Wantowską i Janiną Michalską) wspólnoty życia konsekrowanego „Ósemki”, na której bazie powstał późniejszy Instytut Prymasa Wyszyńskiego. Przełamała opory prymasa Wyszyńskiego do napisania Ślubów Jasnogórskich. Była jedynym świadkiem składania przez niego osobistego ślubowania w dniu 26 sierpnia 1956 r.
- ▶ „Ósemki” odegrały znaczącą rolę w realizacji uroczystości odnowy Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego m.in. przepisywały tekst ślubowania (który z obawy na represje ze strony władz musiał pozostać jak najdłużej utrzymany w tajemnicy) zaproszenia, listy oraz program uroczystości, a następnie dystrybuowały po wszystkich parafiach w kraju.
- ▶ w czasie uroczystego składania Ślubów Jasnogórskich 26 sierpnia 1956 roku na Jasnej Górze władze nie podjęły żadnych radykalnych działań, które mogłyby wpłynąć na jakiegokolwiek ograniczenie uroczystości.

Czy wiesz, że...

- ▶ Impulsem powstania Ślubów Jasnogórskich było trzechsetlecie obrony Jasnej Góry przed Szwedami oraz chęć odnowienia ślubów lwowskich złożonych przez króla Jana Kazimierza w kwietniu 1656 r. Uwzględniający czasy współczesne nowy tekst Ślubów Narodu mógł – według większości biskupów polskich oraz ojców paulinów z Jasnej Góry – mógł wyjść jedynie spod pióra kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- ▶ Śluby Jasnogórskie były odpowiedzią na demoralizację społeczeństwa mającą miejsce w czasie II wojny światowej, okresie okupacji oraz czasach stalinizmu w Polsce.
- ▶ W czasie uroczystego odczytywania Ślubów Jasnogórskich, prymas Wyszyński nadal przebywał w odosobnieniu w Komańczy, gdzie składał przyrzeczenia indywidualne. Na Jasnej Górze ustawiono pusty tron z jego herbem przyozdobiony białymi i czerwonymi różami. Symbolizował on oddanie osobie prymasa, a także oczekiwanie Polaków, że rychło odzyska wolność.

◀ Prymas Stefan Wyszyński, Maria Okońska (stoi) i Maria Wantowska (kłęczy) oraz siostra Stanisława Niemcezek, Komańcza, 1956 r.
Fot. NAC

WIELKA NOWENNA

Wielka Nowenna opierała się na dziewięciu hasłach przewodnich – rozważaniach, wokół których w kolejnych latach odbywały się ogólnonarodowe rekolekcje. Każdy rok Wielkiej Nowenny rozpoczynał się powtórzeniem Jasnogórskich Ślubów Narodu. Ten duszpasterski program miał za zadanie przygotować naród i Kościół katolicki w Polsce do uroczystego jubileuszu Milenium Chrztu Polski. Wielka Nowenna odegrała znaczącą rolę w życiu religijnym i społecznym Polaków. Była przede wszystkim czynnikiem mobilizującym do zachowania wiary, jej umocnienia i oddania się Kościołowi oraz jego nauce. Stanowiła odpowiedź na planowaną przez ówczesne władze masową ateizację i laicyzację obywateli, sprzeciw wobec nowych porządków i zasad, które chciano narzucić.

PAMIĄTKA * ŚLUBÓW * NARODU * POLSKIEGO
NA JASNEJ GÓRZE * 26 SIERPNIĄ 1956 R.

KRÓLOWO POLSKI!
ODNAWIAM ŚLUBY OJCÓW
NASZYCH I CIEBIE PATRONKĄ
NASZĄ I KRÓLOWĄ UZNAJĘ. ++

PRZYRZEKAM CI UCZYNIĆ WSZYSTKO
 CO LEŻY W MOJEJ MOCY, ABY POL+
 SKA BYŁA RZECZYWISTYM KRÓLEST
 WEM TWEGO SYNA I TWOIM. ++

PRZYRZEKAM ŻYĆ W STANIE ŁASKI UŚWIĘCAJĄCEJ, BEZ
 GRZECHU CIĘŻKIEGO.

PRZYRZEKAM BYĆ WIERNYM KOŚCIOŁOWI ŚWIĘTEMLI
 I TEGO PASTERZOM.

PRZYRZEKAM BRONIĆ KAŻDEGO POCZĘTEGO DZIECKA-
PRZYRZEKAM DOCHOWAĆ WIERNOŚCI MAŁŻEŃSKIEJ I STRZEĆ
 CZYSTOŚCI I JEDNOŚCI MOJEJ RODZINY.

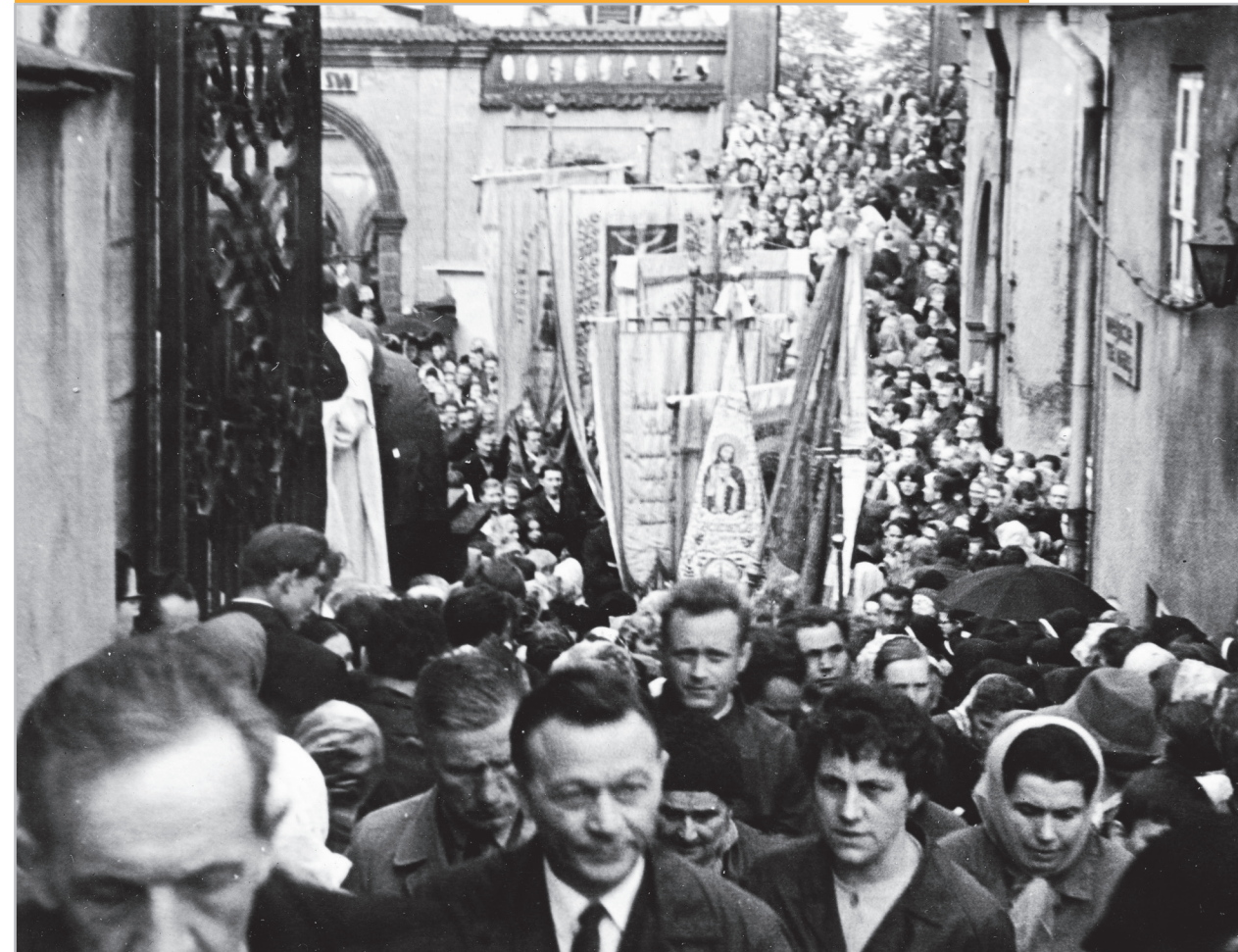
PRZYRZEKAM WSZOCZĘPIAĆ W UMYSŁY I SERCA DZIECI
 MIŁOŚĆ KU BOGU I TOBIE.

PRZYRZEKAM ŻYĆ W ZGODZIE I POKOJU; DAROWAĆ
 WSZELKIE WRAZY, CZYNIĆ WSZYSTKIM DOBRZE.

PRZYRZEKAM ROZPOCZAĆ NIEMĄCZLIWĄ WALKĘ Z MYMI WĄ-
 DAMI I NAŁOGAMI, IŚĆ ŚLADEM TWOICH CNOT.

PRZYRZEKAM SZERZYĆ W MOIM OTOCZENIU I NA CAŁEJ
 POLSKIEJ ZIEMI CZEŚĆ I NABOŻEŃSTWO KU
 TOBIE.

◀ *Pamiętka Jasnogórskich
 Ślubów Narodu Polskiego.
 Fot. Instytut Prymasowski*

▲ *Uroczystości kościelne z okazji święta Najświętszej Panny Królowej Polski,
 Jasna Góra, 3 maja 1966.
 Fot. AIPN*

◀ Prymas Wyszyński podczas uroczystości milenijnych na Jasnej Górze, 3 maja 1966 r. Fot. Instytut Prymasowski

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ rolę Nowenny w życiu religijnym Polaków. Pokazała siłę Kościoła w Polsce, potęgę wiary, przywiązanie do wartości i tradycji chrześcijańskich oraz do osoby kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pomimo utrudnień ze strony władz, inwigilacji, zagrożenia aresztowaniem - Polacy masowo uczestniczyli najpierw w uroczystościach odczytania Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego, a następnie w programie Wielkiej Nowenny.

Czy wiesz, że...

- ▶ Każdy rok Wielkiej Nowenny rozpoczynał się w niedzielę (przypadającą po 3 maja) ponowieniem Jasnogórskich Ślubów Narodu. Uroczyste ślubowanie odbywało się we wszystkich parafiach w kraju. Jednocześnie każdego roku w dniu 26 sierpnia na Jasnej Górze odbywały się uroczystości rocznicowe Ślubów Jasnogórskich.

Program Wielkiej Nowenny na lata 1957–1966

I rok – 1957/1958

Obrona wiary:

Wierność Bogu, Krzyżowi, Ewangelii, Kościołowi i jego Pasterzom

II rok – 1958/1959

Życie w łasce uświęcającej:

Naród wierny łasce

III rok – 1959/1960

Obrona życia, zwłaszcza dzieci nienarodzonych:

Życie jest światłością ludzi

IV rok – 1960/1961

Wierność małżeńska:

Małżeństwo – sakrament wielki w Kościele

V rok – 1961/1962

Rodzina katolicka:

Rodzina Bogiem silna

VI rok – 1962/1963

Młodzież:

Młodzież wierna Chrystusowi

VII rok – 1963/1964

Miłość i sprawiedliwość społeczna:

Abyście się społecznie miłowali

VIII rok – 1964/1965

Walka z wadami narodowymi:

Nowy człowiek w Chrystusie

IX rok – 1965/1966

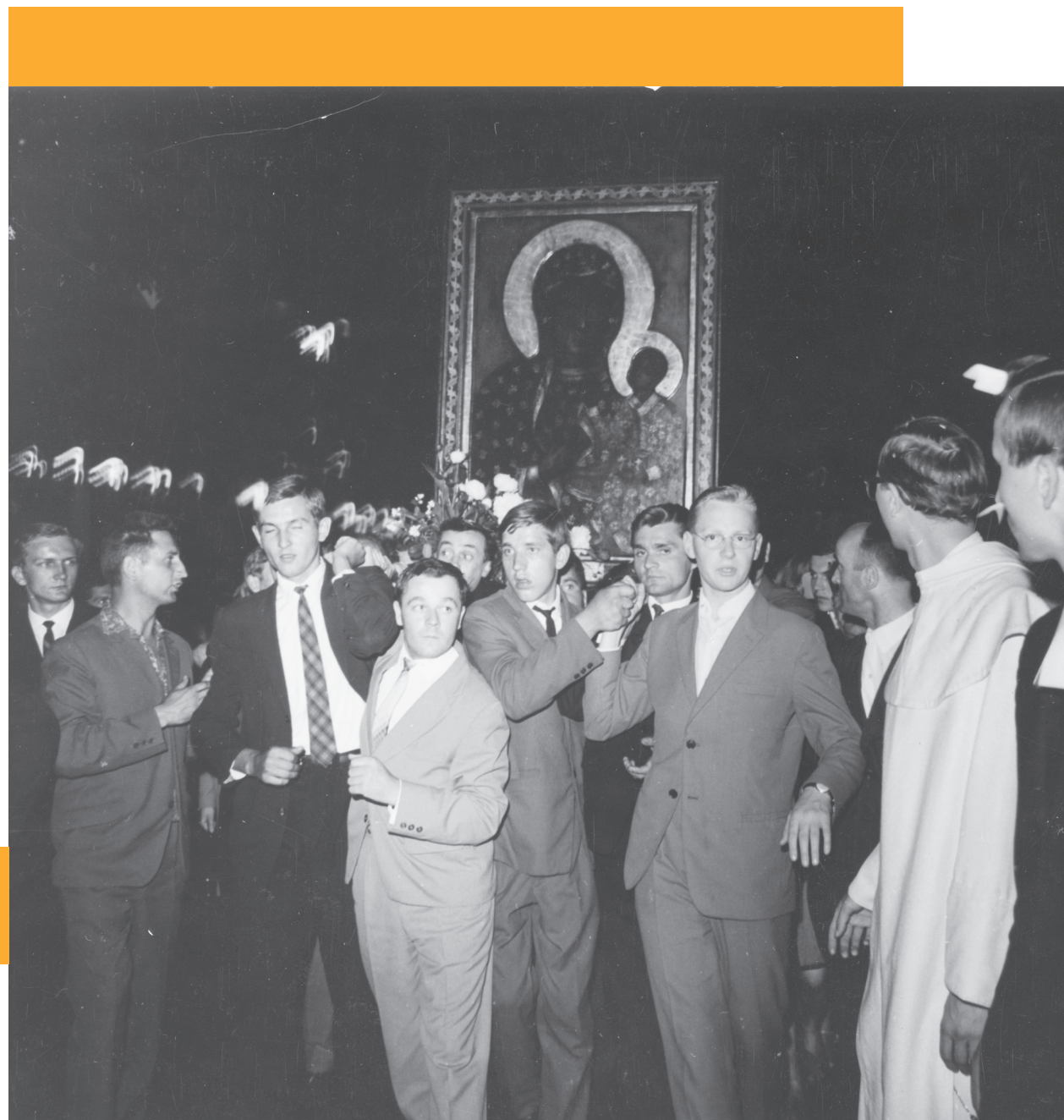
Cześć dla Matki Najświętszej:

Weź w opiekę naród cały

PEREGRYNACJA KOPII OBRAZU MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ

11 kwietnia 1957 r. podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski zapadła decyzja o peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, w ramach obchodów Milenium Chrztu Polski. Pobłogosławiona przez papieża Piusa XII kopia obrazu została zaprezentowana podczas uroczystości na Jasnej Górze 26 sierpnia 1957 r., a następnie rozpoczęła pielgrzymkę po kraju. Choć początkowo władze państwowe wydawały się ignorować peregrynację, z czasem podjęły działania przeciwko niej.

*Kopia obrazu jasnogórskiego niesiona przez studentów podczas
obchodów Milenium w Lublinie, 5 czerwca 1966 r.
Fot. NAC*

▲ Uroczystości milenijne w Piekarach Śląskich – pożegnanie obrazu Matki Boskiej przez wiernych, 22 maja 1966 r.
Fot. NAC

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ trasę peregrynacji obrazu, którą wytyczały wszystkie stolice biskupie oraz miasta na tzw. Szlaku Tysiąclecia. Szlak przebiegał przez ośrodki o wyjątkowym znaczeniu historycznym dla Kościoła: Gniezno, Poznań, Jasna Góra, Kraków, Piekary Śląskie, Gdańsk, Lublin, Frombork oraz Warszawa. .

Czy wiesz, że...

- ▶ Peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej była nowatorską formą ewangelizacji. Nie tylko pogłębiła maryjny charakter katolicyzmu w Polsce, ale również przyczyniła się do ożywienia życia religijnego oraz budowania relacji społecznych, szczególnie na Ziemiach Odzyskanych. Choć początkowo władze państwowe wydawały się ignorować peregrynację, z czasem podjęły przeciwdziałania pod pretekstem, iż jej celem jest „wytworzenie klimatu nietolerancyjności”.

DO OJCÓW SOBORU
=====

Memoriał o niektórych aspektach kultu maryjnego
w P o l s c e

Z uwagą i radością śledziliśmy dyskusję Najprzewielebniejszych Ojców Soboru nad właściwym pomieszczeniem rozdziału o NMP w schemacie "O Kościele". Dla nas, odwiecznych ojców NMP, nie było i nie jest rzeczą obojętną zajęcie właściwej postawy wobec troski o cześć Bogarodzicy. Dlatego też pragniemy zwrócić uwagę Ojców Soboru na pewne niewłaściwości, jakie zakradły się do praktyk religijnych, poświęconych Najświętszej Maryi Pannie w Polsce.

- ◀ Skierowany do Soboru Watykańskiego II dokument przygotowany przez duchownych współpracujących z SB. Krytykował peregrynację oraz kult maryjny jako rzekomo nieprzystające do ducha soboru.
Fot. AIPN

KONTROFENSYWA WŁADZY

Reakcją władz na uroczystości kościelne było między innymi przyjęcie przez Sejm 25 lutego 1958 r. uchwały w sprawie obchodów Tysiąclecia państwa Polskiego w latach 1960–1966 w przestrzeni kulturalnej, naukowej, sportowej, oświatowej i społecznej. W głównej mierze miały one polegać na organizacji licznych imprez masowych: odczytów, sesji naukowych, kongresów, wystaw i pokazów, koncertów i wydarzeń sportowych.

Kolejnym elementem powziętej przez władze polityki kontr działania był wielki ogólnonarodowy projekt budowy tysiąca nowych szkół. Oficjalnie miał za zadanie rozwiązać problem braku wystarczającej liczby placówek oświatowych w Polsce Ludowej. W istocie stanowił jedną z odpowiedzi władz komunistycznych na organizowane przez Kościół katolicki obchody Milenium.

Reakcją rządzących na peregrynację Obrazu Nawiedzenia były z kolei tzw. Sztafety Tysiąclecia – uroczyste przejazdy kolumn samochodów i motocykli przemierzające Polskę wyznaczonymi trasami między 16 kwietnia a 8 maja 1966 r. Głównym organizatorem było wojsko oraz Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodowej (OKFJN).

*Pochód pierwszomajowy w Warszawie w 1966 r. ►
Fot. PAP*

Rozpoczęcie roku szkolnego w szkole podstawowej w Warszawie, 1 września 1961 r. Fot. PAP

▼ Sztafety upamiętniały walkę tzw. ludowego Wojska Polskiego z Niemcami, stąd ich trasy biegły szlakami bojowymi 1 Armii WP (Chełm–Kołobrzeg) oraz 2 Armii WP (Lublin–Zgorzelec). Sztafeta Tysiąclecia wyruszająca z Chełma, 16 kwietnia 1966 r. Fot. PAP

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ działania władz państwowych, które miały być przeciwwagą do obchodów kościelnych. Masowe imprezy, wiece, koncerty i inne atrakcje zawsze organizowano równoległe do uroczystości religijnych. Atrakcyjne programy miały odciągać wiernych od uczestnictwa w mszach świętych.
- ▶ finansowanie programu budowy tysiąca szkół. 29 listopada 1958 r. powołano do życia Społeczny Fundusz Budowy Szkół (SFBS), który miał za zadanie przeprowadzić powszechne zbiórki niezbędnych funduszy. Na rzecz SFBS opodatkowano prawie wszystkich obywateli: robotników, nauczycieli, górników, rolników i przedsiębiorców. Program rządowy został zatem zrealizowany dzięki składkom społeczeństwa.
- ▶ trasę Sztafety Tysiąclecia, która upamiętniała walkę tzw. ludowego Wojska Polskiego z Niemcami (stąd ich trasy biegły szlakami bojowymi 1 Armii WP. Łącznie odbyło się siedem sztafet – cztery główne (Chełm–Kołobrzeg, Bogatynia–Szczecin, Białystok–Gdańsk, Lublin–Zgorzelec) oraz trzy odgałęzione (Góra Kalwaria–Wyszogród, Kruszwica–Zgorzelec, Wałcz–Cedynia). W sztafetach wzięło udział według wyliczeń władz, ponad 200 tys. osób, które przebyły trasę 4304 km prowadzącą przez 16 województw.

Czy wiesz, że...

- ▶ W ramach państwowych obchodów organizowano z dużym rozmachem ogólnopolskie uroczystości związane z okrągłymi rocznicami ważnych wydarzeń historycznych. Upamiętniono m.in. w 1960 r. 550. Rocznicę bitwy pod Grunwaldem, w 1962 r. 1000-lecie Gdańska, w 1963 r. 100-lecie powstania styczniowego oraz 20-lecie ludowego Wojska Polskiego, w 1964 r. 600-lecie Uniwersytetu Jagiellońskiego, w latach 1964–1965 20-lecie Polski Ludowej. Dodatkowo świętowano rocznice wyzwolenia województw, miast i powiatów spod okupacji niemieckiej, a także rocznice powstania danej miejscowości. Nieustannie przypominając o sojuszu polsko-radzieckim, co roku świętowano podpisanie polsko-radzieckiego układu o przyjaźni, a także organizowano Dni Leninowskie oraz Dni Kultury Radzieckiej.
- ▶ Inicjatywa budowy tysięcy szkół zyskała szerokie poparcie społeczne, ponieważ szkolnictwo dotkliwie odczuwało skutki zarówno wieloletnich zaniedbań, jak i strat powstałych na skutek działań wojennych. Szkoły mieściły się często w zdewastowanych budynkach, klasy były przepełnione, a niejedna placówka musiała pracować w systemie dwuzmianowym. Łącznie w ramach akcji trwającej od 1959 do 1965 roku wybudowano 1423 placówki oświatowe, w tym 1288 szkół podstawowych, 75 zawodowych, 41 liceów oraz szkoły specjalne, zakłady wychowawcze i internaty.
- ▶ W czasie przejazdu sztafety gromadzono liczne grupy kibiców zaopatrzonych w transparenty i flagi, organizowano konkursy, imprezy artystyczne i zawody sportowe. W ten sposób starano się wzbudzić zainteresowanie wśród jak największej liczby mieszkańców. Ulice, którymi poruszała się sztafeta były udekorowane kwiatami i rysunkami. Na licznych transparentach widniały propagandowe hasła.

ZŁOT GRUNWALDZKI

Jednym z ważniejszych wydarzeń w ramach państwowych obchodów Tysiąclecia była 550. rocznicy bitwy pod Grunwaldem i Złot Młodzieży polskiej „Grunwald”, który odbył się w dniach 1–17 lipca 1960 r. Dla jego uczestników zorganizowano 45 obozów szkoleniowo-wypoczynkowych w okolicach Grunwaldu. Program wyznaczały kolejne „dni złotowe” (Dzień Dziewcząt, Dzień Przyjaźni i Pokoju, Dzień Warmii i Mazur). Punktem kulminacyjnym zlotu była zorganizowana 17 lipca wielka manifestacja młodzieży połączona z odsłonięciem pomnika upamiętniającego bitwę pod Grunwaldem oraz uroczystym ślubowaniem młodzieży.

▲ W wymiarze propagandowym zlot był elementem legitymizacji PZPR poprzez odwołanie się do tradycji walki narodów słowiańskich z „germańską nawałą”.
Fot. PAP

▼ Złot był manifestacją wierności i posłuszeństwa oraz uznania dla władzy.
Fot. FORUM

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ znaczenie zlotu dla propagandy skierowanej przeciwko Republice Federalnej Niemiec. Pamiętaj, że do 1970 r. RFN nie uznawała polskiej granicy zachodniej za ostateczną.
- ▶ wysiłki czynione przez władze dla wychowania młodzieży zgodnie z ideologicznymi założeniami PZPR i w duchu posłuszeństwa dla władzy

Czy wiesz, że...

- ▶ w uroczystościach 17 lipca wzięło udział blisko 200 tys. osób, m.in.: kierownictwo partii i rządu, działacze społeczni, delegacje z ZSRS oraz Czechosłowacji, przedstawiciele władz wojewódzkich i powiatowych, przedstawiciele Polonii oraz 30 tys. uczestników zlotu
- ▶ w swoim ślubowaniu młodzież zobowiązywała się między innymi „zespalać wszystkie siły (...) pod ideowym przewodnictwem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej” jak również „zespalać wszystkie siły (...) do walki z wstecznictwem, ciemnotą i zacofaniem” oraz „do walki z niesprawiedliwością, sobkostwem i prywatą

*Prymas Wyszyński wygłaszający homilię ▶
podczas uroczystej sumy pontyfikalnej
w Poznaniu, 17 kwietnia 1966 r.
Fot. NAC*

OBCHODY MILENIUM W GNIĘZNI I POZNANIU

Obchody Milenium Chrztu Polski rozpoczęły się 9 kwietnia 1966 r. w Gnieźnie i trwały przez Tydzień Tysiąclecia (9–17 kwietnia 1966 r.) 10 kwietnia w katedrze powitano obraz Nawiedzenia. Kulminacyjnym punktem obchodów były uroczystości 14 kwietnia. O godz. 18 na Wzgórzu Lecha odbyła się msza święta. Po niej dzwon św. Wojciecha ogłosił tysięczną rocznicę chrztu Polski. Dzwony kościelne zabrzmiały równocześnie w całej Polsce. Inaugurujące Milenium uroczystości kontynuowano 17 kwietnia w Poznaniu. Prymas odprawił mszę świętą w katedrze i wygłosił kazanie do wiernych zgromadzonych przed świątynią. Równoległe do uroczystości kościelnych władze państwowe inaugurowały obchody Tysiąclecia Państwa w Gnieźnie oraz Poznaniu.

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ władze państwowe starały się za wszelką cenę przyćmić uroczystości religijne, zmniejszyć ich rangę i znaczenie. Organizowały zatem niemalże jednocześnie duże świeckie imprezy (koncerty, odczyty, wiece, pokazy, zawody sportowe) które miały z przykuć uwagę jak najszerszych grup społecznych.

Czy wiesz, że...

- ▶ pretekstem do inauguracji obchodów Tysiąclecia Państwa była 21 rocznica forsowania Odry i Nysy Łużyckiej przez I i II Armie WP oraz 22. rocznicę ogłoszenia manifestu PKWN. Uroczystości państwowe miały ukazywać Polskę Ludową jako kraj o najlepszym ustroju, przyjazny obywatelom, myślący o ich potrzebach i dobrobycie. Ponadto deprymując list biskupów polskich do biskupów niemieckich poprzez liczne transparenty z hasłami „Cedynia 972”, „Grunwald 1410” przypomniano wieloletnie historyczne zmagania Polaków z Niemcami.

Według różnych szacunków w uroczystościach na Jasnej Górze 3 maja 1966 r. wzięło udział od 80 do 200 tys. wiernych. Na frekwencję wpłynął fakt, że był to wówczas dzień roboczy.
Fot. FORUM

UROCZYŚTOŚCI NA JASNEJ GÓRZE

Uroczystości milenijne na Jasnej Górze odbyły się 2-4 maja 1966 r. Wzięli w nich udział wszyscy biskupi, duchowieństwo diecezjalne, delegaci parafii, przedstawiciele stanów społecznych, zawodów oraz Polonii. Centralne nabożeństwo milenijne odprawiono 3 maja. Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej w uroczystej procesji został wniesiony na szczyt jasnogórski, a następnie przyozdobiony nową koroną będącą darem mężczyzn oraz nową suknią – darem kobiet. Wieczorem uroczystości i procesje odbyły się we wszystkich parafiach w Polsce.

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ główne obchody na Jasnej Górze odbyły się 3 maja 1966 r, w dzień święta Matki Boskiej Królowej Polski oraz dzień rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. Data ta łączy w sobie zarówno święto kościelne jak i państwowe, co podkreśla nierozwalny związek, współistnienie Kościoła katolickiego w Polsce z historią narodu polskiego.

Czy wiesz, że...

- ▶ państwową konkurencją dla obchodów na Jasnej Górze były uroczyste obchody 45 rocznicy wybuchu III powstania śląskiego w Katowicach.
- ▶ pomimo trudności stwarzanych przez władze komunistyczne, na uroczystości na Jasną Górę dotarło setki tysięcy wiernych z całej Polski. Był to dowód przywiązania Polaków do Kościoła katolickiego i jego nauki oraz na potrzebę społeczeństwa polskiego uczestnictwa w tym wielkim chrześcijańskim święcie.

MILENIUM CHRZTU POLSKI NA OBCZYŹNIE

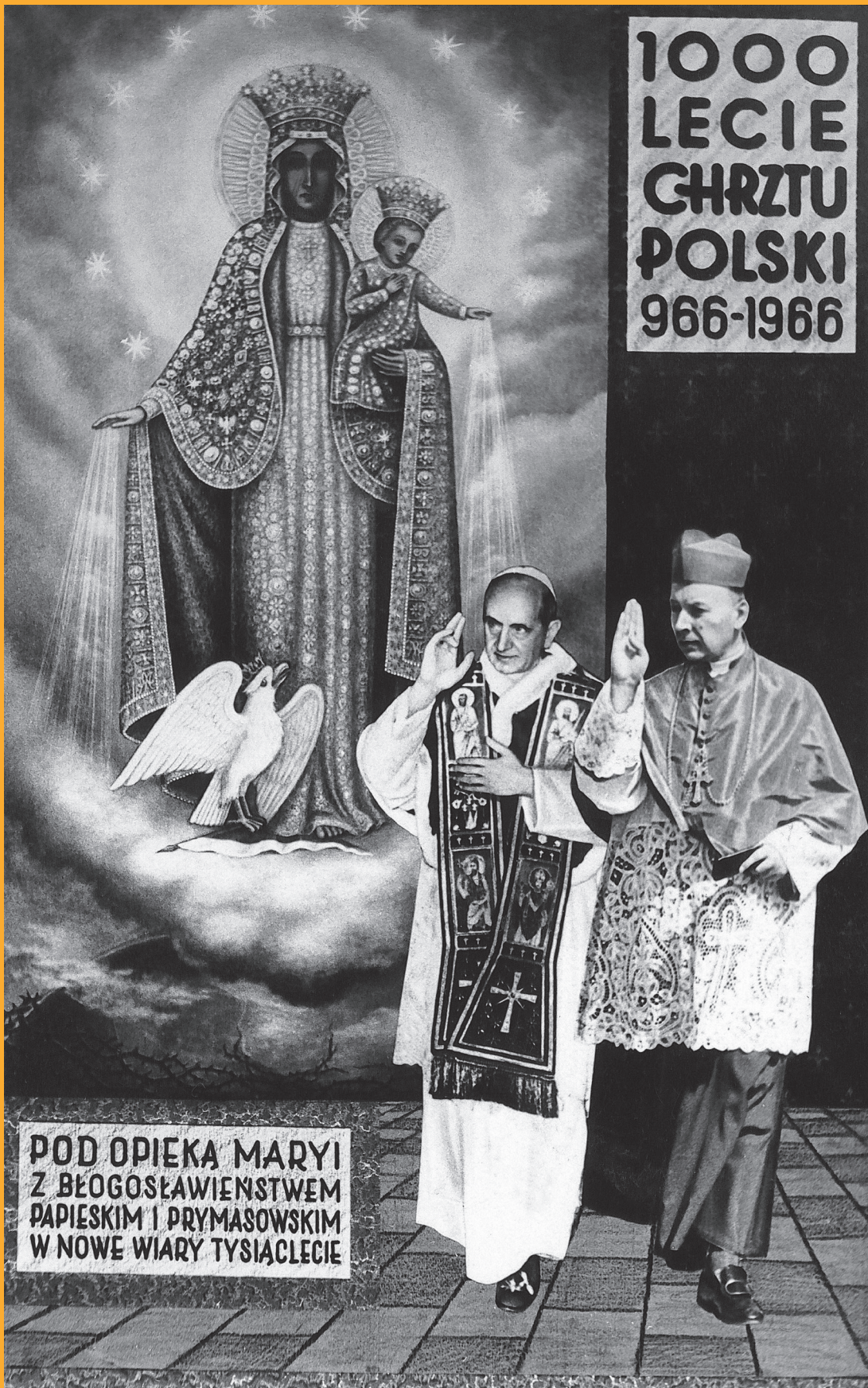
Milenium uczczono we wszystkich krajach, gdzie istniały polskie katolickie parafie i grupy emigracji nadal identyfikującej się ze swoją wiarą i ojczyzną. Powoływano komitety obchodów, przygotowywano pamiątkowe broszury, znaczki, pocztówki i inne materiały związane z historią Polski. Uroczystości relacjonowano w lokalnej prasie oraz radiu. Organizowano msze święte i pielgrzymki, ale także pokazy, odczyty, prelekcje, pochody i akademie. Obchody Milenium na obczyźnie pokazały przywiązanie rodaków do wartości i tradycji katolickich, ich patriotyzm, poczucie wspólnoty narodowej i solidarność.

Uroczystości milenijne zorganizowano między innymi w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii, Wielkiej Brytanii, Francji, Austrii. W Rzymie wydarzenia związane z rocznicą Milenium koordynował powołany przez biskupa Józefa Gawlinę Centralny Komitet Obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski w Rzymie.

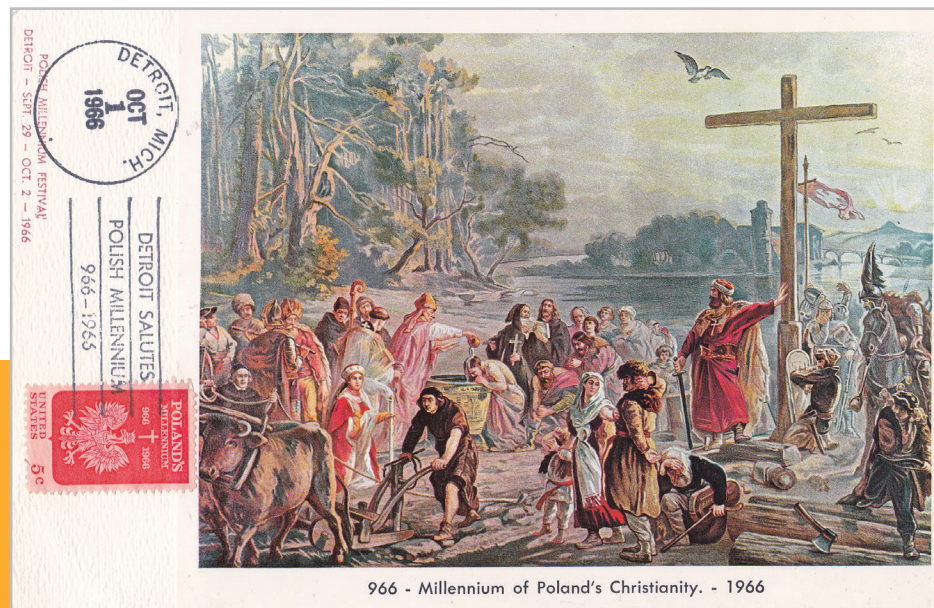
Obchody Milenium w Chicago, ▶
28 sierpnia 1966 r.
Fot. Instytut Prymasowski

**1000
LECIE
CHRZTU
POLSKI
966-1966**

**POD OPIEKĄ MARYI
Z BŁOGOSŁAWIENSTWEM
PAPIESKIM I PRYMASOWSKIM
W NOWE WIARY TYSIĄCLECIE**

966 - Millennium of Poland's Christianity. - 1966

▲ Okolicznościowe pocztówki i koperty wydawane z okazji Milenium Chrztu Polski.
Zbiory Witolda Janiuka

◀ Papież Paweł VI i prymas Stefan Wyszyński
na pamiątkowej pocztówce z 1966 r.
Fot. FORUM

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ zaangażowanie niemalże wszystkich polskich środowisk emigracyjnych w organizację obchodów milenijnych zarówno w 1956 (Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego, Wielka Nowenna) jak i w 1966 roku w czasie głównych uroczystości.
- ▶ wkład polskiej emigracji w rozpowszechnianiu wiedzy na świecie na temat historii Polski poprzez organizowanie równoległe do obchodów milenium wykładów, pokazów, odczytów, czy wystaw poświęconych tejże tematyce.

Czy wiesz, że...

- ▶ Władze państwowe konsekwentnie nie wyrażały zgody na wyjazd z Polski prymasa Wyszyńskiego na uroczystości milenijne organizowane przez środowiska polonijne i kościelne w Europie i na świecie. Odmowy przyznania paszportu były kontynuacją represyjnej polityki władz w związku z listem biskupów polskich do biskupów niemieckich. Prymasa Polski na uroczystościach w Rzymie reprezentował bp Władysław Rubin, mieszkający na stałe w Rzymie, przy kościele polskim św. Stanisława.

WIELKA PARADA 22 LIPCA 1966 R. W WARSZAWIE

Kulminacyjnym punktem obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego była największa i najbardziej spektakularna w historii PRL defilada wojskowa przebiegająca pod hasłem „Polska Ludowa ukoronowaniem tysiąclecia naszego państwa”

Uświetniły ją pokazy lotnicze, prezentacja sprzętu pancernego, pojazdów wojskowych z nowoczesnym uzbrojeniem, w tym kolumn wojsk rakietowych. W pochodzie na Placu Defilad w Warszawie udział wzięło 8000 tys. żołnierzy, 275 samolotów, 235 pojazdów pancernych, 150 samochodów, 80 dział oraz 75 rakiet. Przed główną trybuną, na której zasiadali najważniejsi działacze partyjni na czele z Władysławem Gomułką, przemaszzerowali żołnierze przebrani za wojów Chrobrego, piechotę i rycerstwo spod Grunwaldu, kosynierów, czwartaków z powstania listopadowego, ułanów z czasów Księstwa Warszawskiego, żołnierzy września 1939 r., „zdobywców Berlina” itp. Zaprezentowali się także przedstawiciele wojsk współczesnych, pracownicy wojskowych wyższych uczelni – Wojskowej Akademii Technicznej i Wojskowej Akademii Medycznej oraz szkół podoficerskich wszystkich rodzajów broni.

Defilada w czasie obchodów
Tysiąclecia Państwa Polskiego
w Warszawie, 22 lipca 1966 r.
Fot. PAP

▲ Defilada w czasie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w Warszawie, 22 lipca 1966 r.
Fot. EastNews

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ propagandowy charakter parady, która miała na celu pokazanie dorobku, potęgi i siły Polski Ludowej, a zarazem obrazu idealnego świata jaki miała zapewnić ówczesna władza komunistyczna

Czy wiesz, że...

- ▶ Defilada Tysiąclecia była największym w historii PRL pokazem sił ludowego Wojska Polskiego. Władzom bardzo zależało o jak najszerszym jej propagowaniu, dlatego też z całego jej przebiegu powstał film dokumentalny, który później wyświetlano w kinach przed seansami.
- ▶ W celu zapewnienia szerokich mas publiczności po defiladzie zorganizowano dziesiątki imprez, koncertów i atrakcji w całej stolicy, a następnego dnia ustanowiono wolny od pracy.

◀ Defilada w czasie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w Warszawie, 22 lipca 1966 r.
Fot. PAP

"ARESztOWANIE" "OBRAZU"

Władze kilkakrotnie podejmowały próby ograniczenia peregrynacji kopii obrazu jasnogórskiego (Lublin, Liksajny). 2 września obraz wyruszył z Warszawy do Katowic. Kilka kilometrów przed Będzinem został zatrzymany przez MO i przewieziony na Jasną Górę. Przedstawiciele MSW poinformowali ojców paulinów, że obraz został „zdeponowany” w kaplicy św. Pawła Pierwszego Pustelnika i nie może opuszczać klasztoru pod groźbą sankcji karnych. W przypadku niezastosowania się do nakazu grożono likwidacją paulińskiego domu zakonnego w Częstochowie oraz Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie.

▲ Peregrynację po kraju kontynuowały symbole Świętego Nawiedzenia – palca się świeca paschalna, Ewangelia oraz puste ramy obrazu.
Fot. AIPN

▼ 20 czerwca 1966 r. MO przejęła kopię obrazu jasnogórskiego w Liksajnach i przewiozła ją do Archikatedry Warszawskiej. Obraz został umieszczony w oknie, by wierni mogli go adorować z zewnątrz.
Fot. AIPN

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ znaczenie, jakie przywiązywały władze do ograniczenia peregrynacji obrazu.

Czy wiesz, że...

- ▶ w Lublinie podczas obchodów Milenium 5 czerwca z kół auta- kaplicy przewożącego obraz ktoś spuścił powietrze, w związku z czym Obraz w spontanicznie uformowanym pochodzie został przeniesiony przez młodzież z katedry do kościoła KUL. 7 czerwca po wyjeździe z Lublina obraz został zatrzymany przez patrol MO, przykryty plandeką i skierowany do Częstochowy
- ▶ po zakończeniu uroczystości we Fromborku 20 czerwca Obraz został zatrzymany przez patrol MO, który przejął obraz i przewiózł go bezpośrednio do warszawskiej archikatedry.
- ▶ aby zapobiec wywiezieniu obrazu z Jasnej Góry władze ustawiły wokół klasztoru posterunki z funkcjonariuszami MO, którzy przeszukiwali auta wyjeżdżające z klasztoru, w tym również auto prymasa. Obraz pozostał na Jasnej Górze do 1972 r.

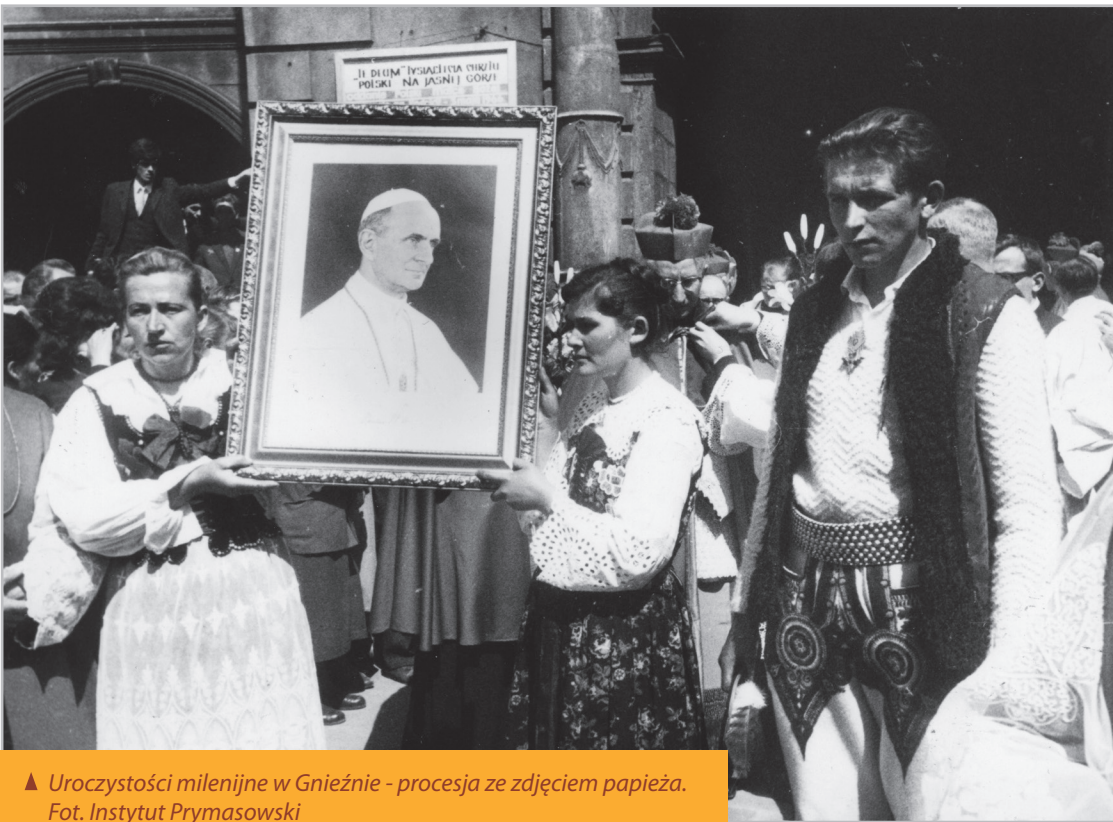
Defilada w czasie obchodów ▶
Tysiąclecia Państwa Polskiego
w Warszawie, 22 lipca 1966 r.
Fot. PAP

WOKÓŁ WIZYTY PAPIEŻA

Papież Paweł VI wyrażał chęć przybycia na obchody Milenium Chrztu Polski. W marcu 1966 r. Prymas Wyszyński w liście do przewodniczącego Rady Państwa Edwarda Ochaba wyraził chęć zaproszenia Papieża na obchody Milenium. Władze państwowe zareagowały odmownie.

Prymas Wyszyński podczas obchodów pełnił funkcję legata papieskiego. Do planów wizyty papieża w Polsce Watykan powrócił pod koniec 1966 r. - papież miał odprawić pasterkę na Jasnej Górze. Władze początkowo odmówiły następnie zaś dopuściły wizytę stawiając jednak szereg warunków. Również do tej wizyty nie doszło.

▲ Uroczystości milenijne w Gnieźnie - procesja ze zdjęciem papieża.
Fot. Instytut Prymasowski

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ zaproszenie na uroczystości Milenium Chrztu Polski w 1966 roku papieża Pawła VI, który miał uświetnić obchody jubileuszowe w Polsce. Władze obawiały się, iż jego obecność znacznie podniosłaby rangę i znaczenie obchodów kościelnych.

Czy wiesz, że...

- ▶ Papież Paweł VI do końca miał nadzieję, że władze komunistyczne wyrażą zgodę na jego przyjazd na uroczystości do Polski. Miał przygotowany specjalnie na ta okazję dar papieski – złotą różę. Pamiątka ta niestety dotarła dopiero do Polski wraz z papieżem Janem Pawłem II.
- ▶ Papieża reprezentował, jako jego osobisty legat, kardynał Stefan Wyszyński, zaś symbolem jego obecności na Jasnej Górze miał być pusty fotel papieski z jego zdjęciem.
- ▶ Gdy pod koniec 1966 r. powrócił pomysł przyjazdu papieża do Polski władze stawiły warunek, by w uroczystościach nie brał udział prymas Wyszyński, papież miał być przywitany przez przedstawiciela Rady Państwa, zaś jako miejsce odprawienia pasterki proponowano Wrocław.

◀ Benedykt XVI przekazujący w 2006 r. klasztorowi na Jasnej Górze złotą różę - dar Pawła VI dla Polski z okazji Milenium.
Fot. PAP

REAKCJE WŁADZ

Władze państwowe na różne sposoby ograniczały oddziaływanie uroczystości milenijnych. Najpowszechniejszą formą było organizowanie w dniach obchodów kościelnych koncertów, wydarzeń sportowych i imprez plenerowych w miastach, często pod pretekstem świętowania Tysiąclecia Państwa Polskiego czy innych rocznic.

Starano się również utrudnić wiernym udział w uroczystościach poprzez zmniejszanie komunikacji do miast, w których odbywały się obchody, ograniczenia w sprzedaży biletów autobusowych i kolejowych czy organizowanie wycieczek dla młodzieży poza miasta.

„Organizacja świeckich imprez masowych nie powinna wytwarzać wrażenia, że imprezy organizowane przez władze są elementem przeciwdziałania uroczystościom kościelnym. Dlatego też celem wytworzenia przekonania o wtórności uroczystości kościelnych należy dużo wcześniej niż dotychczas popularyzować plany uroczystości świeckich, wykorzystując środki propagandy masowej”. **Ocena przebiegu centralnych uroczystości kościelnych w Gnieźnie, Poznaniu, Częstochowie i Krakowie, Warszawa, maj 1966 r. AAN, KC PZPR, LI/164.**

*Obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego
w Poznaniu odbywały się równoległe
do obchodów Milenium w tym mieście,
17 kwietnia 1966 r.
Fot. PAP*

◀ Wystawa archeologiczna
Początki państwa polskiego
Fot. PAP

◀ Zajścia uliczne w Gdańsku
Fot. AIPN

STREFA EDUKACJI

Zwróć uwagę na...

- ▶ celowe organizowanie przez władze imprez konkurencyjnych wobec obchodów kościelnych w danych miastach
- ▶ wielość działań podejmowanych przez władze dla utrudnienia wiernym udziału w uroczystościach
- ▶ równoległą narrację propagandową władz państwowych, kreującą konkurencyjną wizję dziejów Polski

Czy wiesz, że...

- ▶ Konkurencją dla uroczystości religijnych w Krakowie były obchody Dnia Zwycięstwa, w Lublinie- Dni Lublina, w Warszawie- puszczanie wianków na Wiśle.
- ▶ Oprócz działań propagandowych i administracyjnego utrudniania wiernym udziału w uroczystościach władze uciekały się również do bezpośrednich prowokacji. Podczas obchodów w Warszawie 24 czerwca miały miejsce zamieszki pod katedrą spowodowane zablokowaniem przez nieznaną grupę mężczyzn ulicy Świętojańskiej. 26 czerwca wieczorem pod Domem Arcybiskupów Warszawskich grupa bojówkarzy wznosiła okrzyki i gwizdy skierowane przeciwko Prymasowi, zaś pokojowa manifestacja wiernych została w kilku miejscach miasta spacyfikowana przez ZOMO.
- ▶ W Gdańsku 29 maja ludzie wychodzący ze mszy św. zniszczyli i spalili propagandowe plansze antykościelne ustawione przez władze w kilku miejscach miasta. Do rozpędzenia uczestników użyto funkcjonariuszy ZOMO. Dzień wcześniej do podobnych zajęć doszło w Oliwie. Plansze przygotowane przez władze przypominały zbrodnie niemieckie popełnione na Polakach oraz atakowały kardynała Karola Marię Spletta, biskupa gdańskiego z czasów II wojny, oskarżanego przez polskie władze o prześladowanie Polaków i współpracę z nazistami.

PODSUMOWANIE

W 1966 r. odbyło się 72 uroczystości - 24 diecezjalne oraz 48 większych uroczystości lokalnych z udziałem biskupów. Według szacunków SB w 52 uroczystościach w 1966 r. udział wzięło około 2,25 mln osób, szacunki Urzędu do spraw Wyznań mówią o około milionie wiernych biorących udział w obchodach. Zorganizowano 34 pielgrzymki w diecezjach oraz 5 pielgrzymek stanowo- zawodowych na Jasną Górę. Milenium uczczono również w 1967 r., kiedy odbyły się uroczystości w Sosnowcu, Łodzi i Kołobrzegu

KALENDARIUM OBCHODÓW MILENIUM CHRZYTU POLSKI

1966 r.

Gniezno
13-14 kwietnia

Poznań
16-17 kwietnia

Jasna Góra
2-3 maja

Kraków
7-8 maja

Piekary Śląskie
21-22 maja

Gdańsk
28-29 maja

Lublin
5-6 czerwca

Frombork
18-19 czerwca

Warszawa
23-24 czerwca

Sandomierz
2-3 lipca

Kielce
16-17 lipca

Tarnów
23 lipca

Łomża
6-7 sierpnia

Opole
13-14 sierpnia

Przemyśl
20-21 sierpnia

Tarnobrzeg
7-8 września

Toruń
10-11 września

Stodłce
17-18 września

Drohiczyn
1-2 października

Włocławek
8-9 października

Wrocław
15-17 października

Lubaczów
22-23 października

Inowrocław
25-26 października

**Gorzów Wielkopolski
i Szczecin**
5-6 listopada

Płock
12-1 listopada

Białystok
19-20 listopada

1967 r.

Sosnowiec
20-21 maja

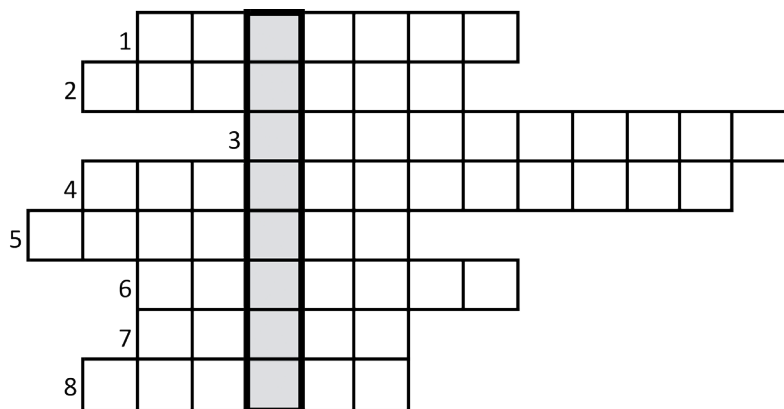
Łódź
10-11 czerwca

Kołobrzeg
1-2 lipca

Moduł edukacyjny

1. Rozwiąż krzyżówkę i wyjaśnij odszyfrowane hasło. (Praca w dwóch grupach).

Grupa I

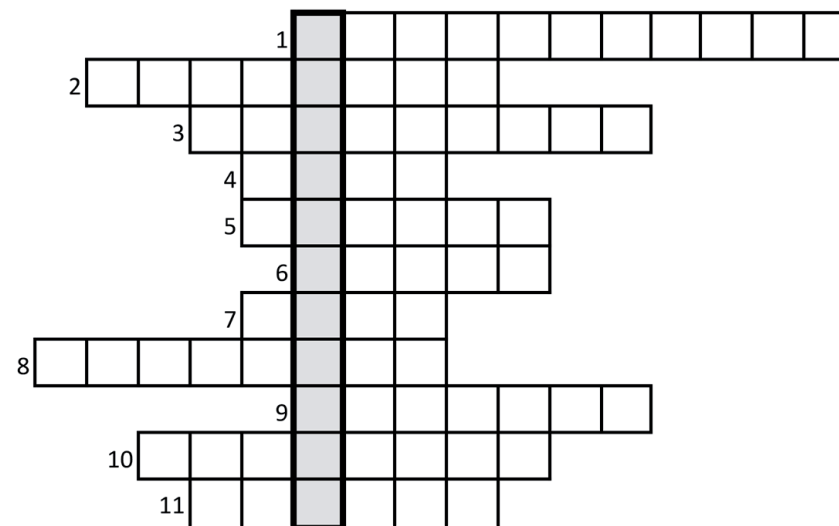

1. Nazwisko I sekretarza KC PZPR w latach 1956–1970.
2. Nie wierzy w istnienie Boga i żadnych istot boskich.
3. Ograniczenie obecności Kościoła i religii w przestrzeni publicznej.
4. Uroczyste przewożenie lub przenoszenie relikwii, obrazów i innych przedmiotów kultu wraz z organizacją specjalnym nabożeństw.
5. Cykliczne nabożeństwo lub prywatna modlitwa, zanoszona do Boga lub świętych przez dziewięć kolejnych okresów (dni, miesięcy, lat).
6. Nazwa miasta, w którym rozpoczęły się kościelne obchody Milenium Chrztu Polski w 1966 roku.
7. Jasnogórskie .....Narodu Polskiego.
8. Tytuł przysługujący urzędującym arcybiskupom metropolitom gnieźnieńskim.

HASŁO: .....

Wyjaśnij znaczenie hasła: .....

Grupa II

1. Powszechna nazwa szkoły wybudowanej w ramach realizowanego przez władze komunistyczne programu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.
2. Najwyższa po papieżu godność kościelna Kościoła katolickiego.
3. Polski duchowny, prymas Polski (1948–1981), kardynał (1953–1981) zwany Prymasem Tysiąclecia.
4. Papież, który pobłogosławił pielgrzymującą po polskich parafiach kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.
5. Inaczej pielgrzym.
6. .... społeczne podejmowane w okresie komunizmu dla uczczenia jakiegoś wydarzenia.
7. Z okazji Tysiąclecia zorganizowany na polach Grunwaldu w ramach państwowych obchodów Tysiąclecia w 550 rocznicę bitwy pod Grunwaldem.
8. Organizowane w 1966 roku w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego uroczyste przejazdy kolumn samochodów i motocykli (szlakiem bojowym Ludowego Wojska Polskiego).
9. Wydarzenie z 966 roku rozpoczynające proces chrystianizacji ziem polskich.
10. Zorganizowana 22 lipca 1966 roku w Warszawie, jako ukoronowanie państwowych obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.
11. Stowarzyszeniem Żeńskiej Młodzieży Katolickiej, późniejszy instytut świecki - zwany Instytutem Prymasa Wyszyńskiego.

HASŁO: .....

Wyjaśnij znaczenie hasła: .....

2. Wykorzystując metodę burzy mózgów, wyjaśnij:

- ▶ Dlaczego państwowe obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego oraz kościelne uroczystości Milenium Chrztu Polski zorganizowano oddzielnie?
- ▶ Czego dotyczył spór wokół tychże obchodów?

Swoje uwagi i spostrzeżenia w oparciu o informacje z wystawy „Walka o duszę narodu...” i materiałów edukacyjnych zapisz w formie mapy mentalnej. W razie konieczności skorzystaj z pomocy nauczyciela. Dodatkowo możesz skorzystać z załączonych tekstów źródłowych.

3. Wykorzystując metodę słoneczka określ cechy charakteryzujące kościelne i państwowe obchody z wykorzystaniem informacji zawartych na wystawie. Swoje ustalenia zaprezentuj na forum klasy. (Praca w dwóch grupach).

Grupa I

Hasło: MILENIUM CHRZTU POLSKI

Grupa II

Hasło: TYSIĄCLECIE PAŃSTW POLSKIEGO

4. Dokonaj analizy podanych zagadnień (praca w czterech grupach).

1. Dlaczego władze komunistyczne walczyły z Kościołem katolickim w Polsce?
2. Czego obawiały się władze komunistyczne?
3. Czym różniły się kościelne i państwowe obchody jubileuszu?
4. Jaki był stosunek władzy komunistycznej do Kościoła katolickiego w Polsce?

- ▶ Ustaleń możesz dokonać metodą wędrujących plakatów. Pytania zapisz na plakatach.
- ▶ Po analizie swojego zagadnienia, zapisz odpowiedź i przekaz plakat następnej grupie.
- ▶ Po zakończonej pracy zaprezentuj powstałe zapisy pozostałym uczniom. Wspólnie dokonajcie analizy i postawcie wnioski.

5. Przyporządkuj do poniższych zdjęć poprawny opis. Podpisz każde zdjęcie właściwym imieniem i nazwiskiem.

1 .....

2 .....

3 .....

- A. W czasie wojny z siedmioma koleżankami założyła Stowarzyszenie Żeńskiej Młodzieży Katolickiej „Ósemka”. Ksiądz Wyszyński został ojcem duchowym grupy. Uczestniczyła w Powstaniu Warszawskim. Zaangażowana w realizację programu Wielkiej Nowenny i jubileuszu Milenium Chrztu Polski. Była jedynym świadkiem składania przez kardynała Stefana Wyszyńskiego Jasnogórskich Ślubów Narodu w Komańczy 26 sierpnia 1956 r.
- B. Kardynał, prymas Polski, zwany Prymasem Tysiąclecia, więziony przez władze komunistyczne, inicjator orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich, autor Jasnogórskich Ślubów Narodu oraz Wielkiej Nowenny – dziewięcioletniego okresu przygotowania Narodu Polskiego do obchodów Milenium Chrztu Polski.
- C. Polski polityk, aktywny działacz komunistyczny, I sekretarz KC PZPR, działacz Polskiej Partii Robotniczej. Podczas II wojny światowej inicjator powołania Krajowej Rady Narodowej i wicepremier Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Używał pseudonimu „Wiesław”.

6. Millenium Chrztu Polski było dla kardynała Stefana Wyszyńskiego impulsem do opracowania programu obchodów tego wydarzenia, który składał się z 3 etapów. Ponumeruj je w porządku chronologicznym, opierając się na informacjach z wystawy i z materiałów edukacyjnych.

- odczytanie przez kardynała Wyszyńskiego Aktu Oddania Polski w macierzyńskiej niewolę Maryi
- złożenie uroczystych Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego na Jasnej Górze
- Wielka Nowenna przed Milenium Chrztu Polski

7. Połącz zdjęcia z prawidłowym opisem.

	<p>Odczytane na Jasnej Górze, 26 sierpnia 1956 r. w 300 rocznicę ślubów Lwowskich króla Jana Kazimierza. Ich tekst napisał prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński w czasie przymusowego odosobnienia w Komańczy.</p>
	<p>Reakcją rządzących na peregrynację kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej były tzw. Sztafety Tysiąclecia przemierzające Polskę między 16 kwietnia a 8 maja 1966 r. - wyznaczonymi trasami upamiętniającymi walkę tzw. Ludowego Wojska Polskiego z Niemcami.</p>
	<p>Podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski w dniu 11 kwietnia 1957 roku zapadła decyzja o rozpoczęciu nowatorskiej formy ewangelizacji wiernych w ramach przygotowywań do uroczystych obchodów Milenium Chrztu Polski.</p>
	<p>Wielki ogólnonarodowy projekt budowy tysiąca nowych szkół, oficjalnie rozwiązać miał problem braku wystarczającej liczby placówek oświatowych w Polsce Ludowej. W rzeczywistości był jedną z odpowiedzi władz komunistycznych na organizowane przez Kościół katolicki obchody Milenium Chrztu Polski.</p>

8. Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego, Wielka Nowenna, a także peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej miały za zadanie przygotować naród i Kościół w Polsce do uroczystego jubileuszu Milenium Chrztu Polski.

„Wielka **Nowenna** odegrała znaczącą rolę w życiu religijnym i społecznym Polaków. Była przede wszystkim czynnikiem mobilizującym do zachowania wiary, jej umocnienia i oddania się Kościołowi oraz jego nauce. Stanowiła odpowiedź na planowaną przez ówczesne władze masową **ateizację** i **laicyzację** obywateli, sprzeciw wobec nowych porządków i zasad, które chciano narzucić. (...)

Peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej [„Szlakiem Tysiąclecia”: od Gniezna po Lublin, od Gdańska po Kraków] była nowatorską formą ewangelizacji. Nie tylko pogłębiła maryjny charakter katolicyzmu w Polsce, ale również przyczyniła się do ożywienia życia religijnego oraz budowania relacji społecznych, szczególnie na Ziemiach Odzyskanych.”

Fragment za: *Materiały edukacyjne do wystawy „Walka o duszę narodu”*

- ▶ Wyjaśnij podkreślone pojęcia, wykorzystując informacje z materiałów edukacyjnych, wystawy i innych dostępnych źródeł.
- ▶ Do jednego z pojęć opracuj krzyżówkę. Możesz wykorzystać aplikacje komputerowe: Learning Apps czy Word Wall. Hasła powinny być nawiązaniem do wydarzeń związanych z obchodami Milenium i Tysiąclecia. Swoje pomysły zaprezentuj na forum klasy.

9. Wielka Nowenna opierała się na dziewięciu hasłach przewodnich – rozważaniach, wokół których w kolejnych latach odbywały się ogólnonarodowe rekolekcje:

- ▶ Obrona wiary
- ▶ Życie w łasce uświęcającej
- ▶ Obrona życia, zwłaszcza dzieci nienarodzonych
- ▶ Wierność małżeńska
- ▶ Rodzina katolicka: Rodzina Bogiem silna
- ▶ Młodzież wierna Chrystusowi
- ▶ Miłość i sprawiedliwość społeczna
- ▶ Walka z wadami narodowymi
- ▶ Cześć dla Matki Najświętszej

Wyjaśnij, jakie znaczenie duchowe, moralne i społeczne miał dla Polaków zaproponowany przez kardynała Wyszyńskiego i polski Kościół katolicki, duszpasterski program obchodów milenijnych?

10. Spośród haseł Wielkiej Nowenny wskaż te **trzy**, które mogłyby być drogowskazami dla współczesnych Polaków. Swój wybór krótko uzasadnij.

11. Wskaż i opisz jedną z inicjatyw władz komunistycznych oraz jedną z inicjatyw Kościoła realizowanych z udziałem młodzieży w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego i Millenium Chrztu Polski. W której z nich wzięłabyś wzięłabyś udział i dlaczego?

12. Połącz poniższe daty z odpowiednim wydarzeniem.

26.08.1956	Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.
28.10.1956	Decyzja Episkopatu Polski o peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.
11.04.1957	Władysław Gomułka ogłasza ogólnonarodowy projekt budowy tysiąca nowych szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego.
25.02.1958	Uroczystości milenijne na Jasnej Górze.
07.09.1958	Uroczyste odczytanie Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego.
09.04.1966	Wielka parada wojskowa na Placu Defilad w Warszawie.
02-04.05.1966	„Aresztowanie” kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.
22.07.1966	Początek obchodów Milenium Chrztu Polski w Gnieźnie.
02.09.1966	Zwolnienie z internowania kardynała Stefana Wyszyńskiego.

WARIANT ALTERNATYWNY:

Uporządkuj chronologicznie (nr od 1 do 9) wydarzenia od najwcześniejszego do najpóźniejszego.

	Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.
	Decyzja Episkopatu Polski o peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.
	W. Gomułka ogłasza ogólnonarodowy projekt budowy tysiąca nowych szkół na Tysiąclecie.
	Uroczystości milenijne na Jasnej Górze.
	Uroczyste odczytanie w Częstochowie Ślubów Narodu Polskiego.
	Wielka parada wojskowa w Warszawie na Placu Defilad z udziałem władz państwowych.
	„Aresztowanie” kopii obrazu jasnogórskiego.
	Początek obchodów Milenium Chrztu Polski w Gnieźnie.
	Zwolnienie z internowania Prymasa Stefana Wyszyńskiego.

13. Fotografie i tekst nawiązują do jednego z ważnych elementów Wielkiej Nowenny, czyli religijnej wędrowki po polskich parafiach kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Uzupełnij tekst, a następnie przyjrzyj się poniższym fotografiom i ustal ich kolejność chronologiczną.

..... kopia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej po polskich parafiach trwała od ..... 1957 roku i była elementem przygotowań do obchodów ..... W okresie Wielkiej ..... obraz miał nawiedzić wszystkie polskie parafie w kraju. Trasę wytyczyły stolice biskupie oraz miasta na tzw. Szlaku Tysiąclecia (Gniezno, Poznań, Jasna Góra, Kraków, Piekary Śląskie, Gdańsk, Lublin, Frombork oraz Warszawa).

14 maja 1957 r. .... obrazu została poświęcona w Rzymie przez papieża ..... Do milenijnego roku 1966 kopia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej odwiedził 10 polskich diecezji. .... 1966 roku obraz został „aresztowany” przez funkcjonariuszy MO i przewieziony na ..... Uwężenie kopii obrazu trwało 6 lat. Od 4 września 1966 roku Matka Boża odwiedzała polskie diecezje w symbolu pustych ram, ewangeliarza i świecy.

KOŁO RATUNKOWE:

14. Zadanie nie tylko dla miłośników historii. Opracuj komiks: *Kryminalne zagadki PRL: Areszt dla Matki Boskiej*. Rysunkowa opowieść o pielgrzymce po Polsce kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, a po aresztowaniu jego symboli.
15. Zaznacz, na podstawie posiadanej wiedzy zdania prawdziwe, wstawiając literę **P** oraz fałszywe, wstawiając literę **F**.

ZDANIE	P	F
Poza granicami Polski uroczystości milenijne zorganizowano w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii, Wielkiej Brytanii, Francji, Austrii.		
Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego zainaugurowały ponad dziesięcioletnie obchody Milenium Chrztu Polski, a ich autorem był Karol Wojtyła.		
W ramach państwowych obchodów organizowano imprezy masowe takie jak Sztafety Tysiąclecia, Złot Grunwaldzki czy defiladę wojskową z okazji 22 lipca – Narodowego Święta Odrodzenia Polski.		
Pretekstem do inauguracji obchodów Tysiąclecia Państwa była 21 rocznica forsowania Odry i Nysy Łużyckiej przez I i II Armie WP.		
Wielka Nowenna opierała się na dziewięciu hasłach przewodnich – rozważaniach, wokół których w kolejnych latach odbywały się ogólnonarodowe rekolekcje.		
Prymas Wyszyński był internowany od 1953 do 1956 roku.		
„Konkurencją” dla uroczystości na Jasnej Górze były państwowe obchody 45 rocznicy wybuchu III powstania śląskiego w Katowicach.		

16. Poszukaj w materiałach edukacyjnych lub innych źródłach, informacji o wydarzeniach przedstawionych na poniższych fotografiach. Przyjrzyj się uważnie zdjęciom. Swoje spostrzeżenia i wrażenia wykorzystaj w zadaniu.

- ▶ Wyobraź sobie, że jesteś dziennikarzem zagranicznym, który uczestniczy w obchodach Milenium Chrztu Polski i jednocześnie Tysiąclecia Państwa Polskiego. Przygotuj notatkę prasową o tych wydarzeniach.
- ▶ Wyobraź sobie, że jesteś dziennikarzem komunistycznej gazety „Trybuna Ludu”. Przygotuj notatkę prasową o tych wydarzeniach. Pamiętaj, że w PRL była cenzura.

17. Na podstawie posiadanej wiedzy oraz poniższych tekstów źródłowych przygotuj samodzielnie lub w grupie notatkę w formie tabeli porównującą obchody Milenium Chrztu Polski i Tysiąclecia Państwa Polskiego:

OBCHODY	Data ogłoszenia	Cele	Działania
Milenium Chrztu Polski - Kościół katolicki w Polsce			
Tysiąclecie Państwa Polskiego - władze komunistyczne			

Tekst źródłowy

Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ogłasza uroczyste lata 1960–1966 jako okres obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.(...)
 Polska Rzeczpospolita Ludowa urzeczywistnia wielkie dzieło społecznej przebudowy w granicach kraju, zakreślonych u początku naszego historycznego bytu. Powróciliśmy na prastare ziemie ojczyste dzięki zwycięstwu Związku Radzieckiego, Wojska Polskiego i innych sił sojuszniczych nad hitlerowskim faszyzmem. (...)
 Obchody Tysiąclecia winny pomnożyć siły naszego narodu dla budowy socjalizmu i umacniania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, winny wzmocnić znaczenie i podnieść rolę Polski jako rzecznika pokojowych dążeń, wspólnych wszystkim narodom. Obchody Tysiąclecia uwydatnią wobec świata udział naszego narodu w ogólnym postępie ludzkości, zaświadczą o naszym miejscu i roli w Europie. (...)

Fragment Uchwały Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 25 lutego 1958 r. w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego

Tekst źródłowy

Komitet Przygotowawczy Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w oparciu o uchwałę Rady Państwa z dnia 22 II 1958 r. i uchwałę Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 25 II 1958 r. ustala następujące założenia ramowego programu Obchodów:
 (...) Centralne miejsce wśród czynów społecznych, mobilizujących energię i ofiarność najszerzych rzesz narodu, zajmuje wysunięta przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą inicjatywa upamiętnienia Tysiąclecia Państwa Polskiego wzniesieniem tysiąca szkół ze środków społecznych. (...)
 Na lata 1960–1966 przypada szereg rocznic wielkich wydarzeń, które w istotny sposób wpłynęły na dzieje narodu polskiego i które stanowią będą punkty węzłowe Obchodów

1. 1000-lecie wystąpienia Polski na widownię dziejową.
2. 550-ta rocznica bitwy pod Grunwaldem.
3. 600-lecie Uniwersytetu Jagiellońskiego.
4. Rocznice związane z walką narodowowyzwoleńczą narodu polskiego.
5. 20-lecie Polski Ludowej. (...)

Obchody Tysiąclecia nie ograniczą się wyłącznie do uroczystości centralnych. Każde województwo, każdy region kraju wydobędzie w ich toku swoje własne postępowe tradycje historyczne, własny udział w kształtowaniu dziejów państwa i narodu.

Fragmety dokumentu : POLSKIE TYSIĄCLECIE Uchwała Komitetu Przygotowawczego Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego akceptowana na posiedzeniu Rady Państwa w dn. 12 lutego 1960 r .

Tekst źródłowy

26 sierpnia 1956 roku

„ (...) Przyrzekamy Ci strzec w każdej duszy polskiej daru łaski, jako źródła Bożego życia. (...)

Dar życia uważać będziemy za największą łaskę Ojca wszelkiego życia i za najcenniejszy skarb Narodu. (...)

Przyrzekamy Ci stać na straży nierozzerwalności małżeństwa, bronić godności kobiety, czuwać na progu ogniska domowego, aby przy nim życie Polaków było bezpieczne. (...)

Przyrzekamy usilnie pracować nad tym, aby w Ojczyźnie naszej wszystkie dzieci Narodu żyły w miłości i sprawiedliwości, w zgodzie i pokoju, aby wśród nas nie było nienawiści, przemocy i wyzysku. (...)

Przyrzekamy wypowiedzieć walkę lenistwu i lekkomyślności, marnotrawstwu, pijaństwu, rozwiązłości.

Przyrzekamy zdobywać cnoty: wierności i sumienności, pracowitości, oszczędności, wyrzeczenia się siebie i wzajemnego poszanowania, miłości i sprawiedliwości społecznej. (...) oddajemy Tobie szczególnym aktem miłości każdy polski dom i każde polskie serce, aby chwała Twoja nie ustawała w ustach naszych dnia każdego, a zwłaszcza w dni Twoich świąt. (...)

Fragmety tekstu Jasnogórskich Ślubach Narodu realizowanych w ramach Wielkiej Nowenny

18. Na posiedzeniu Komisji KC ds. Kleru w dniu 22 lutego 1966 roku, Zenon Kliszko (członek Biura Politycznego KC PZPR w latach 1959–1970), jasno wskazał cel konfrontacji komunistycznej władzy państwowej z Kościołem katolickim w ramach obchodów jubileuszu tysiąclecia:

„Do tej walki trzeba się odpowiednio przygotować. Cała nasza praca polityczna i publicystyczna powinna brać to pod uwagę. (...) Walka przeciw zamiarom Episkopatu zorganizowania masowej imprezy w dniu 3 maja musi być przez nas wygrana. To jest jeden z ważnych momentów walki o „rząd dusz”.

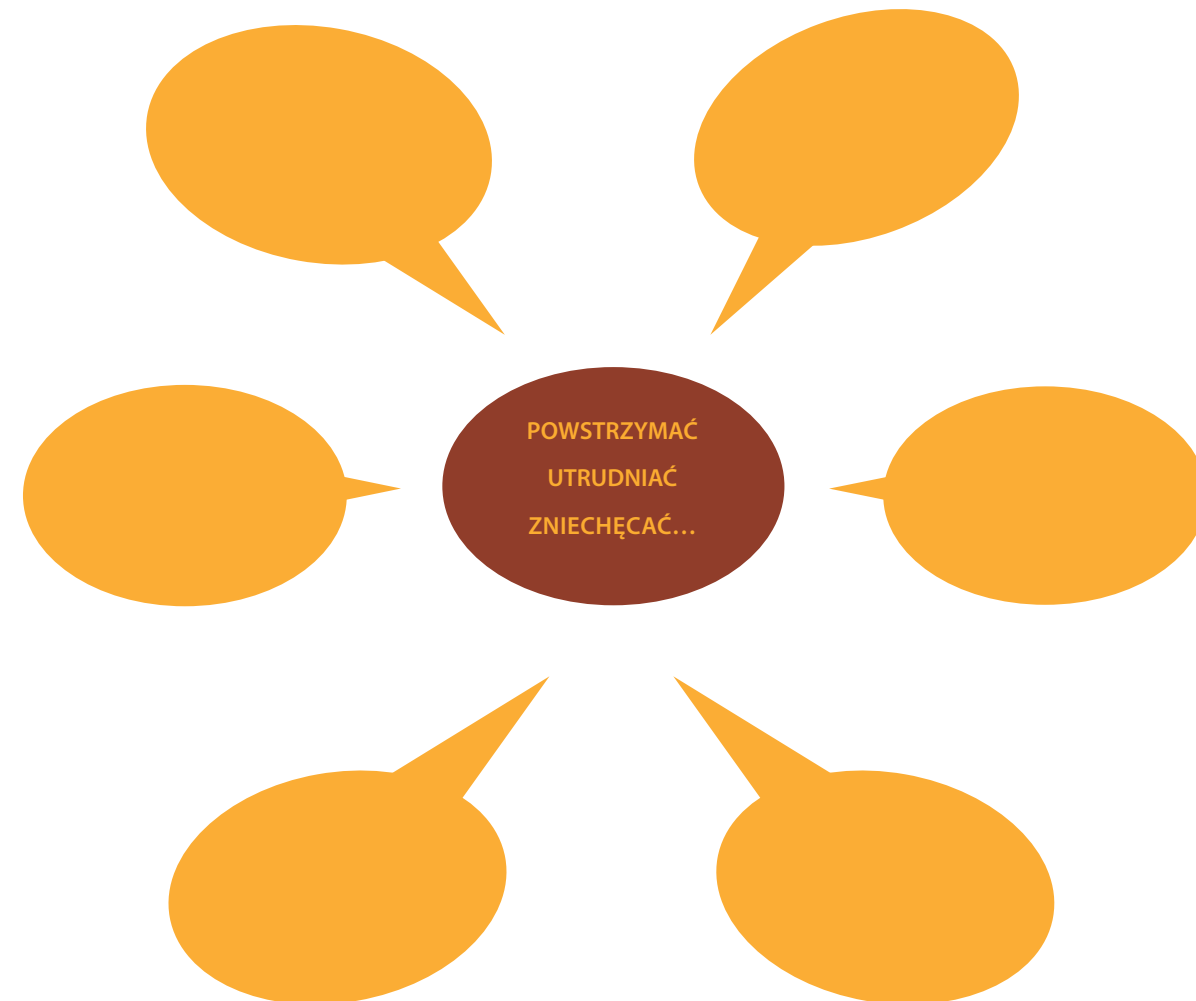
[Tajne dokumenty Państwo – Kościół 1960–1980], Londyn 1996]

Na podstawie posiadanej wiedzy i wiadomości zawartych na wystawie i w materiałach edukacyjnych spróbuj odpowiedzieć na pytanie:

- ▶ Kto według Ciebie wygrał walkę o rząd dusz?
- ▶ Swoją odpowiedź poprzyj konkretnymi argumentami odwołującymi się do poznanego materiału. Uwagi i spostrzeżenia możesz też zaprezentować w formie graficznej – mapy mentalnej.

19. Obchody Milenium Chrztu Polski przerodziły się w ostrą rywalizację Kościoła katolickiego ze zwalczającym go aparatem partyjnym i państwowym.

Na podstawie informacji z wystawy i materiałów edukacyjnych wskaż formy utrudnień i represji stosowanych przez władze komunistyczne wobec uczestników kościelnych uroczystości milenijnych. Przy tym zadaniu wykorzystaj tekst źródłowy nr 8 i 9. Po przeanalizowaniu wszystkich materiałów uzupełnij metodą kuli śniegowej lub burzy mózgów poniższy schemat.

PRACA ZE ŹRÓDŁAMI

Materiał źródłowy nr 1

Z zasobów PKF (Polskiej Kroniki Filmowej) z 1966 roku o obchodach Tysiąclecia Państwa https://www.youtube.com/watch?v=lOwjL7igu_g

Tekst źródłowy nr 2

9 IV 1966, Wielka Sobota Warszawa – Gniezno.
Dziś przypada liturgiczne Tysiąclecie Chrztu Polski, które miało miejsce w Wielką Sobotę 966 roku. (...)
Godz. 10.15 - W Gnieźnie. Oczekują ks. biskupi Bernacki i Czerniak, ks. kanclerz Palewodziński i ks. infułat Raiter. W krótkiej gawędzie dowiadujemy się, ile imprez szykuje miasto na 16 i 17 kwietnia, byleby przeszkodzić obchodom kościelnym. Ulice są już pokryte napisami, sprowadzono cyrk, zapowiadają „Faraona” po bajecznie niskiej cenie. (...)
Godz. 12.00 - Konferencja z biskupem Czerniakiem o przygotowaniach na 14 kwietnia. Jest zakaz odwiedzenia Ostrowa Lednickiego, gdzie biskupi mieli odśpiewać *Te Deum*. Zamknięto też Biskupin. (...)

Stefan kardynał Wyszyński, Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965–1967, Warszawa 1996. s. 20

Materiał źródłowy nr 3

Uczestnicy uroczystości milenijnych na Jasnej Górze, 3 maja 1966 r.

Uczestnicy uroczystości milenijnych przed katedrą w Gnieźnie, 14 kwietnia 1966 r.
Fot. NAC

Test źródłowy nr 4

„Nadszedł wreszcie 14 kwietnia – rocznica chrztu Mieszka I i rocznica oficjalnego wejścia Polski w wielką rodzinę narodów chrześcijańskich, dzień najważniejszy pośród licznych dni wyznaczonych na uroczyste obchody Tysiąclecia. (...)
Ulicami Gniezna płynęła ludzka fala. Od wczesnych popołudniowych godzin zajmowano miejsca na Wzgórzu Lecha i wokół Bazyliki i domu Prymasa. (...)
Wreszcie wybiła godzina wieków. Z Bazyliki do Ołtarza Tysiąclecia na Wzgórzu Lecha ruszyła jubileuszowa procesja. (...)
Morze głów, wielkie skupienie i bijący w wysokie niebo śpiew. Nad ołtarzem Tysiąclecia ogromne białe przesło mostu, mostu przerzuconego z jednego tysiąclecia na drugie. Na przęsle wielki biały krzyż, w łuku przesła piastowski orzeł na czerwonym tle. Za ołtarzem miejsca dla episkopatu zamknięte biało-czerwona ścianą, wokoło osiemnaście masztów z białymi, niebieskimi i żółtymi flagami i z herbami polskich stolic biskupich. (...)
Nad tronem Prymasa zawisł Obraz Nawiedzenia. (...) Wysoko powieszono portret Tego, który towarzyszył dziejowej chwili modlitwą i sercem, portret Pawła VI (...) Gdy przebrzmiały słowa ostatniego błogosławieństwa, w ciszy jaka objęła Wzgórze Lecha, odezwał się „Wojciech”, a po nim wszystkie dzwony kościołów Gniezna – i dzwony całego kraju. (...)
Powoli formowała się procesja odprowadzająca Księdza Kardynała Prymasa do rezydencji. Fala ludzka przepłynęła ze Wzgórza Lecha na plac przed Pałacem Prymasowskim. Ksiądz Kardynał Prymas znikł w drzwiach swej rezydencji, lecz po chwili ukazał się na balkonie, otoczony księżmi biskupami. Gdy huragan oklasków i okrzyków na cześć Prymasa i Episkopatu przycichł, ksiądz Kardynał Prymas przemówił. Powiedział on, że przeszłość Kościoła w Polsce dowodzi, iż służyło on nie tylko wierze, ale także Ojczyźnie i Narodowi. Jego rozwój i trwanie w Narodzie to także przyczyny wzbogacenia się Narodu. Nie trzeba lękać się chrześcijaństwa, bo ono nie buntuje nigdy dzieci Narodu, przeciwnie – uczy je miłości i innych cnót społecznych. Ale ma też prawo do poszanowania swej godności, do wolności myśli i słowa, do sprawiedliwości i do swobody kultu i wychowania dzieci. (...)
Na zakończenie Ksiądz Kardynał Prymas udzielił zebrany błogosławieństwa apostołskiego, a potem, wraz z wszystkimi Księżmi Biskupami – błogosławieństwa arcybiskupiego.

Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Sacrum Poloniae Millenium w Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Gniezno 1966, sygn. mps 285-I, k. 51–59

Test źródłowy nr 5

16 IV 1966, Sobota Wielkanocna Gniezno — Poznań.
Godz. 17.00 — Zebraliśmy się w Bazylice Prymasowskiej na konkluzyjne nabożeństwo uroczystości milenijnych w Gnieźnie. Nieszpory celebrował arcybiskup Wojtyła. Właśnie gdy rozpoczęliśmy śpiew „Niechaj będzie pochwalony”, odezwały się armaty na salut dla marszałka Spychalskiego, który na pobliskim placu Wolności odprowadził obchód Tysiąclecia Państwa Polskiego (forsowanie Odry). Przedziwne wrażenie wywiera ten śpiew przy odgłosie armat. Wkrótce armaty ucichły, a śpiew trwał dalej. (...)
Następnie przekazaliśmy Obraz delegacji poznańskiej. W krótkim przemówieniu zakończyłem diecezjalne uroczystości milenijne. — Właśnie gdy wyprawiano Obraz, na Rynku powstało zamieszanie; ludzie przerwali kordon policji mundurowej, który odgradzał Rynek od Katedry i rzucili się ku Katedrze. Ogłoszono opóźnienie defilady „ze względów organizacyjnych”. (...)
Biskupi odjeżdżali do Poznania. Żegnał ich ogromny tłum ludzi, zarówno zebranych w Katedrze, jak i przywiezionych na „uroczystości forsowania Odry”. Fantastycznie przybrane miasto składało hołd Matce Najświętszej. Gdy dom nasz minęło kilkanaście aut biskupich, włączyliśmy się w nurt i wyruszyliśmy do Poznania. Wyjechawszy z miasta, czekaliśmy na samochód kaplicę z Obrazem, który właśnie żegnano kwiatami, rozdany dla p. Spychalskiego. Ponad pięćdziesiąt tysięcy ludzi wznosiło okrzyki; ludzie byli podrażnieni atakami p. Marszałka na Kościół. Do nas należało łagodzić. W tym znaku były wygłoszone wszystkie przemówienia nasze w Gnieźnie. Żadnych porachunków, żadnej polemiki, ani odpowiedzi na brutalne niekiedy sformułowania pana Marszałka. (...)
Ruszyliśmy ku Poznaniu. Co się działo po drodze, trudno jest opisać. Właściwie szpaler ludzi nie kończył się wzdłuż drogi, przez wsie i miasteczka. W pewnym momencie minęła nas ekipa wozów dygnitarzy, wracających „z wyprawy na Gniezno”. Szczególnie entuzjastycznie witało Obraz lwno, Kostrzyn i Swarzędz. A później już trzeba było przebijać się wolno, aż do samej Fary poznańskiej. Miasto wprost szalało. (...)
Ludzie byli urażeni narzucaniem im manifestacji politycznej przez partię, bliscy wybuchów. Uznali „uroczystość państwową” za prowokację wobec uroczystości religijnych. Bałem się, by nie wybito szyb w sąsiedniej Radzie Narodowej, lub by nie zerwano olbrzymich portretów dygnitarzy partyjnych, które wisiały na Radzie Narodowej. Ale katolicy nie dali się sprowokować. (...)

Stefan kardynał Wyszyński, Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967, Warszawa 1996. ss. 23-24

Polecenia do tekstów:

- ▶ Porównaj przedstawione w źródłach nr 2, 3, 4 i 5 wydarzenia z uroczystości milenijnych w Gnieźnie z ich obrazem w PKF. Zwróć uwagę na frekwencję uczestników oraz ich nastrój. Jakie rozbieżności zauważasz? Czemu miał służyć taki przekaz wydarzeń?
- ▶ Jakie działania podejmowały komunistyczne władze państwowe, aby zniechęcić do udziału w kościelnych obchodach milenium? Jak oceniacie ich skuteczność?
- ▶ W cytowanych źródłach zwróćcie uwagę na symbolikę i oprawę uroczystości kościelnych? Jaką wymowę miały te symbole i oprawa?
- ▶ O czym świadczy zachowanie i postawa uczestników uroczystości wobec osoby prymasa Wyszyńskiego oraz kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej?
- ▶ Jakie różnice dostrzegasz w sposobie ukazania uroczystości kościelnych i państwowych?
- ▶ Czy sposób prezentowania obchodów był zgodny z rzeczywistością? Dokonaj porównania, uwzględniając materiały prezentowane na wystawie i w materiałach edukacyjnych.
- ▶ Wyniki ustaleń przedstaw w formie graficznej (np. mapy mentalnej) i zaprezentuj na forum klasy.

Test źródłowy nr 6

(...) Siły przeciwne państwu ludowemu (...) sięgają więc do ostatnich odwołów. Nie przypadkowo na arenie naszego życia politycznego raptem zaktywizowali się politycy w sutannach, część hierarchii kościelnej z najwyższym jej przedstawicielem. Naród nasz z głęboką troską i oburzeniem w kulminacyjnym momencie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego stanął wobec próby zważnienia go w płaszczyźnie rozdzielenia naszej historii, przeciwstawienia sprawie zbudowania państwa polskiego sprawy tysiąclecia chrztu i katolicyzmu dla celów reakcyjnej polityki na arenie międzynarodowej, sprzecznej z popieraną przez całe społeczeństwo polityką państwa. Szczególnie przykrym zgrzytem w obchodach Tysiąclecia była podjęta przez część episkopatu próba prowadzenia akcji politycznej z pominięciem państwa ludowego, w formie wystosowania orędzia do biskupów niemieckich (...)

Fragment przemówienia ministra obrony narodowej marszałka Mariana Spychalskiego na wiecu w Gnieźnie w dniu 16 kwietnia 1966 r.

Test źródłowy nr 7

17 IV 1966, niedziela, Poznań.
Godz. 9.00 — W Farze odprawiłem Mszę świętą i wygłosiłem homilię. Fara była przepelniona. Powrót na Ostrów Tumski bardzo trudny, gdyż obydwa mosty były już przepelnione ludem, zmierzającym do Katedry. (...) Przejście trwało około godziny. (...) Kazanie głosiłem już po zakończeniu mowy Wł. Gomułki, który zmieszał mnie z błotem i sięgnął do mojej „głowy”. Na szczęście nic o tym nie wiedziałem. Ale gdybym nawet i wiedział, nie bronilibym się. (...)

Stefan kardynał Wyszyński, Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967, Warszawa 1996. ss. 24–25

Materiał źródłowy nr 8

Wysłuchaj przemówienia I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki w Poznaniu:
www.youtube.com/watch?v=3Hutp3mwJVY

Polecenia do tekstów:

- ▶ Jakie zarzuty wobec polskiego Kościoła i prymasa Wyszyńskiego wysuwał w swoich przemówieniach marszałek Marian Spychalski, a jakie I sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka?
- ▶ Jaką postawę wobec ataków władzy przyjął prymas Wyszyński?

Wyniki ustaleń przedstaw w formie graficznej (np. mapy mentalnej) i zaprezentuj na forum klasy.

Test źródłowy nr 9

„Wielka Nowenna ruszyła oficjalnie w 1957 r., a już w 1958 r. władze komunistyczne dotknęły Kościół nowymi, niezwykle dotkliwymi reperkusjami. Warto wspomnieć, choćby niektóre z nich.

Już w pierwszym roku nowenny (1957/58) na hasło Wierność Bogu, Krzyżowi, Ewangelii, Kościołowi i jego pasterzom, komuniści zorganizowali ogólnopolskie akcje zdejmowania krzyży. Uderzenie było tak silne, iż wewnątrz Kościoła pojawiły się głosy o zaprzestaniu Nowenny.

Wyrzucaniem religii z przestrzeni publicznej odpowiedziały władze w II roku nowenny (1958/59) Życ w stanie łaski uświęcającej. Zaczęto ograniczać naukę religii w szkołach do jednej godziny tygodniowo, jako „nieobowiązkową” przesuwno ją na ostatnią godzinę lekcyjną. Represjami dotknięto duchowieństwo nauczające katechezy.

W sprawie obrony życia, głównie dzieci nienarodzonych, władze komunistyczne odpowiedziały w III roku nowenny (1959/60) Obrona Życia duszy i ciała, swobodą seksualną, większym dostępem do aborcji, i liberalizacją ustawy aborcyjnej obowiązującej od trzech lat (1959). Teraz kobieta mogła sama na życzenie dokonać zabiegu. Wraz z aborcją zwrócono się także przeciw seminariom duchownym. Wprowadzano do nich nadzór kuratorów, których zadaniem było czuwać nad programem nauczania i wychowania. Kleryków powoływano do wojska.

Na program nierozzerwalności małżeństwa, godności kobiety i ogniska rodzinnego (IV i V rok nowenny (1960/61) Rodzina Bogiem silna (1961/62) Świętość ogniska rodzinnego, władze komunistyczne odpowiedziały usunięciem, mimo protestów rodziców i Kościoła, religii ze szkół.

W VI roku nowenny (1962/63) Młodzież wierna Chrystusowi, komuniści przystąpili do przymusowej ateizacji dzieci i młodzieży. Wzmogły się prześladowania, na obozach i koloniach zakazywano praktyk religijnych, w tym uczestnictwa we mszy św. niedzielnej. Programowi VII roku nowenny (1963/64) Sprawiedliwość i miłość społeczna, akcentującemu sprawiedliwość społeczną, etos pracy, uczciwość i solidarność dzielenia się plonami i owocami pracy z innymi, bez przemocy i wyzysku, komuniści przeciwstawili się wzmocnionymi prześladowaniami. Dotknęły one obywateli przynależących do Kościoła. Zamykano im drogę do awansu zawodowego, szykanowano, karano kolegami ds. Wykroczeń, ze zwalnianiem z pracy włącznie.

Na walkę z narodowymi wadami: pijaństwo, lenistwo, marnotrawstwo, VIII rok nowenny (1964/1965) Walka z wadami narodowymi i zdobywanie cnót chrześcijańskich, komuniści zaczęli blokować powstawanie bractw religijnych. Czynili to w obawie przed ich działalnością polityczną. Prowadzono dalej akcję rozpijania społeczeństwa.

W IX roku nowenny (1965/66) Pod opieką Bogurodzicy Królowej Polski, władze komunistyczne nie ustawały w utrudnianiu dostępu na Jasną Górę (Polskiej Kany) likwidowały połączenia komunikacyjne i nie puszczały na uroczystości.

Ks. Janusz Zawadka Mic: Wielka Nowenna w koncepcji duszpasterskiej Prymasa Wyszyńskiego. Zarys problematyki pastoralno – historycznej Warszawskie Studia Teologiczne XXIV/1/2011, 246–248

Test źródłowy nr 10

Opis działań władzy w Sosnowcu 20-21 maja 1966

(...) W sobotę od wczesnych godzin rannych władze prowadziły akcję „wyludniania” miasta, aby ograniczyć liczbę uczestników obchodów do minimum. Uczniowie mieli obowiązek stawić się w szkole na godz. 8.00, a po sprawdzeniu obecności pod opieką nauczycieli udali się na Stadion Ludowy, gdzie zorganizowano dla nich imprezę pt. „Czterej pancerni i pies”. Na niedzielę zaplanowano wspólne klasowe oglądanie programu telewizyjnego, obecność była obowiązkowa. Młodzież szkół średnich zobowiązano do uczestnictwa w koncercie zespołu Czerwone Gitary. Dla dorosłych zorganizowano bezpłatny wyjazd na mecz Polska–Belgia, na który mieszkańcy Sosnowca mieli darmowe wejście. Urządzono także bezpłatne wycieczki samochodami Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego do miejsc wskazanych przez pasażerów. Za wzięcie udziału w obchodach milenijnych robotnikom grożono zwolnieniem z pracy, a młodzieży usunięciem ze szkoły, „co – według informacji ordynariusza częstochowskiego – niestety w wielu wypadkach zrealizowano w sposób bezlitosny”.

Łucja Marek Straszny obraz państwa, które służy partii – obchody Milenium Chrztu Polski w Sosnowcu, artykuł opublikowany w „CzasyPismie” (nr 9/2016).

Polecenia do tekstów:

- ▶ W jaki sposób władze komunistyczne „zakłócały” działania Kościoła katolickiego?
- ▶ Jak oceniasz wykorzystywane w tym celu metody i środki?

Wyniki ustaleń przedstaw w formie graficznej (np. mapy mentalnej) i zaprezentuj na forum klasy.

Test źródłowy nr 11

Warszawa, 15 stycznia 1966

(...) Obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego, planowane przez władze – jak wszystko na to wskazuje – z ogromnym rozmachem, odbywać się będą zatem w tym samym czasie, co kościelne obchody Tysiąclecia Chrztu Polski. Grozi to nieuchronnie przeniesieniem konfrontacji między państwem a Kościołem ze szczybla centralnego na szczybel każdego większego miasta, każdego województwa i powiatu.

Ożarów Mazowiecki, 18 kwietnia 1966

(...) Toczy się [...] zacięta walka, która w istocie rozstrzygnie o przyszłości nie tylko Kościoła w państwie socjalistycznym, ale i o duchowej przyszłości narodu. Decydujące będzie to, czy w obliczu bezprzykładnej ofensywy komunistycznego państwa, do której zmobilizowało ono wszelkie środki, Prymas Polski znajdzie się wraz z Episkopatem izolowany i osamotniony, czy też otrzyma wsparcie od społeczeństwa. Wynik tej konfrontacji, tego swoistego społecznego referendum, zależeć będzie od tego, jak zachowają się masy.

Janusz Zabłocki, Dzienniki. T. 2, 1966–1975, Warszawa 2011

Polecenia do tekstów:

- ▶ Jakie wątpliwości i obawy wyraża działacz katolicki, poseł na Sejm PRL w Kole Poselskim „Znak”, w związku z nieuchronną konfrontacją Kościoła katolickiego z władzą komunistyczną w ramach zbliżającego się jubileuszu?
- ▶ W materiałach edukacyjnych i na panelach wystawy odszukaj informacje, które stanowią odpowiedź na wątpliwości wyrażone w tym materiale źródłowym.

Wyniki ustaleń przedstaw w formie graficznej (np. mapy mentalnej) i zaprezentuj na forum klasy.

PROPOZYCJE ZADAŃ METODĄ PROJEKTU

Projekt 1

Pociąg do przeszłości - wspomnienie roku milenijnego Polska 1966–2021

Zadania:

- ▶ Uczniowie zostają podzieleni na kilkusobowe zespoły.
- ▶ W formie pracy domowej nauczyciel poleca każdemu zespołowi ponowne obejrzenie wyznaczonych paneli (fragmentów) wystawy i ułożenie od 3 do 5 pytań dotyczących zamieszczonych tam treści lub fotografii. (Na tym etapie nauczyciel jest konsultantem).
- ▶ Na lekcji pytania zapisane na jednakowych kartkach umieszczone są w specjalnie na tę okazję przygotowanej „milenijnej szkatule” (Jej przygotowanie może być zadaniem specjalnym).
- ▶ W grze uczestniczą zespoły, które losują pytania i odpowiadają na nie. Dobra odpowiedź to punkt dla grupy. Błędna odpowiedź do strata punktu. Punkty przydziela nauczyciel.

Projekt 2

Pociąg do przeszłości - wspomnienie roku milenijnego Polska 1966–2021

Zadania:

- ▶ Świadkowie 1966 – uczniowie mają za zadanie przeprowadzenie wywiadów ze świadkami historii, udokumentowanie rozmowy, a także w miarę możliwości zebranie pamiątek z omawianego okresu.
- ▶ Następnie opisanie tychże pamiątek oraz zorganizowanie ich prezentacji, która będzie towarzyszyła otwarciu w szkole wystawy „Walka o duszę narodu”.

Projekt 3

Konkurs na lapbook: 55 lat od Milenium Chrztu Polski

Zadanie:

- ▶ Stworzenie teczki tematycznej w formie lapbooka, która będzie zawierać informacje związane z Milenium Chrztu Polski oraz Tysiącleciem Państwa Polskiego dostosowane do poziomu wiedzy i umiejętności uczniów: Np.: Millenium kontra Tysiąclecie lub Największy projekt Mieszka I – Chrztost Polski..

Projekt 4

„Gazetka milenijna”/ Audycja radiowa „Na drogach i ścieżkach peregrynacji”

W grupach uczniowie projektują i wykonują niezależną gazetę wydawaną poza cenzurą. Gazetka musi zawierać najważniejsze informujące o wydarzeniach z okresu 1956–1966. Inną opcją może być nagranie audycji radiowej, w której zostanie przedstawiona historia obrazu i jego pielgrzymowania po kraju. W pierwszej kolejności uczniowie mają za zadanie przedyskutować i ustalić zawartość numeru gazety/przebiegu audycji, a następnie dokonać podziału obowiązków między sobą. Efekty pracy grupy prezentują na forum klasy.

Przykładowe tematy esejów:

- ▶ Stefan Kardynał Wyszyński powiedział: „Prawda wypowiedana w słowie – kosztuje. Tylko za plewy się nie płaci. Za pszeniczne ziarno prawdy – trzeba płacić.” Jak można odnieść te słowa do idei Milenium Chrztu Polski.
- ▶ Milenijne Plany Kościoła - co zostało z programu przebudowy moralnej narodu w naszych czasach.
- ▶ Milenium czy Tysiąclecie kontrowersje wokół obchodów jubileuszu przyjęcia chrztu przez Mieszka.

Bibliografia – wybrane pozycje

Antymilenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956/66-1967), Warszawa 2018.

B. Noszczak, *Pół wieku Milenium*, Warszawa 2018.

K. Wałaszewski, *Tysiąc szkół na Tysiąclecie. Szkoły Tysiąclecia – architektura, propaganda, polityka*, Łódź 2018.

Milenium czy Tysiąclecie, red. B. Noszczak, Warszawa 2006.

P. Raina, *Kardynał Wyszyński. Orędzie Biskupów a Reakcje Władz*, Warszawa 1995.

P. Raina, *Kardynał Wyszyński. Konflikt roku milenijnego 1966*, Warszawa 2000.

S. Kardynał Wyszyński, *Zapiski milenijne*, Warszawa 1996.

POLECAMY

Strony internetowe:

▶ <https://www.polska1918-89.pl/pdf/millemium-i-tysiaclecie,5657.pdf>

▶ <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/milenium>

Filmy:

▶ https://www.youtube.com/watch?v=R331QriBD_4

▶ <https://www.youtube.com/watch?v=FE8iBeA-x0>

▶ <https://www.facebook.com/watch/?v=456491992310950>